

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	Слов'янські мови і літератури (переклад включно), перша – польська
Освітня програма	освітньо-професійна

„ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри слов'янської філології

_____ (Неля ПОДЛЕВСЬКА)

04.10.2022 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

ТОКОЛОВОЇ АЛЛИ АНАТОЛІЇВНИ

1. Тема роботи: Функціонально-стилістичні особливості дієслів мовлення у романі Анджея Сапковського «Відьмак. Останнє бажання», затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології 17 червня 2022 року, протокол № 14.

2. Термін подачі здобувачем вищої освіти завершеної роботи – грудень 2023 року.

3. Вихідні дані роботи:

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню мовного світу творчості лауреата багатьох польських і закордонних літературних нагород, в тому числі Паспорту Політики, а також п'ятиразово — нагороди імені Януша А. Зайдла і другого найчастіше відзначеного автора в історії цієї нагороди — Анджея Сапковського.

Потреба проаналізувати і систематизувати функціонально-стилістичні особливості дієслів мовлення в художній літературі і зумовлює актуальність теми дипломної роботи, що полягає в комплексному вивченні комунікативних дієслів у творі А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік підлеглих розробці питань): — вивчити наукові розвідки вітчизняних та іноземних мовознавців, що досліджували комунікативні дієслова;

— визначити варіативність репрезентантів концепту «дієслова мовлення» на матеріалі роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання»;

— вивчити їх змістове та емоційне забарвлення що демонструє багатство польської мови й представляє особливості індивідуального стилю митця;

– інвентаризувати ЛСП дієслів мовлення твору та встановити ієрархію смислових ознак у їхній семантичній структурі;

– описати функції синонімів дієслів мовлення роману;

- проаналізувати парадигматичні лексико-семантичні відношення у межах лексико-семантичного поля дієслів мовлення;
- встановити синтагматичні зв'язки ЛСП дієслів мовлення та визначити їх зв'язок із парадигматикою;
- зіставити парадигматичні й текстові особливості комунікативних дієслів з метою виявити їхню взаємозалежність та системність.

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти по роботі із вказівкою розділів, які їх стосуються			
Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	Л.Л. Станіславова, кандидат філолог.наук, доцент		

7. Дата видачі завдання – 04 жовтня 2022 року, протокол № 3 засідання кафедри СФ

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН			
№ з/ч	Найменування етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обрання теми дипломної роботи	Вересень 2022 року	
2.	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень-жовтень 2022 року	
3.	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень–листопад 2022 року	
4.	Написання першого розділу дипломної роботи	Грудень 2022–лютий 2023 року	
5.	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації в збірнику наукових праць та участі в конференціях	Лютий – вересень 2023 року	
6.	Написання другого розділу дипломної роботи	Квітень – серпень 2023 року	
7.	Написання третього розділу дипломної роботи	Серпень – жовтень 2023 року	
9.	Написання «чорнового варіанту» дипломної роботи	До листопада 2023 року	
10.	Попередній захист дипломної роботи	14 листопада 2023 року	
11.	Остаточне завершення	Грудень	

	дипломної роботи	2023 року	
12	Подача дипломної роботи на кафедру і її захист	Грудень 2023 року	

Магістрант

_____

Алла ТОКОЛОВА

Керівник роботи

_____

Людмила ТЕРЕЩЕНКО

Анотація

Тема роботи: «Функціонально-стилістичні особливості дієслів мовлення у романі Анджея Сапковського «Відьмак. Останнє бажання»»

Автор – Токолова А.А.

Науковий керівник – Терещенко Л. В.

Науковий консультант – Станіславова Л. Л.

Обсяг кваліфікаційної роботи – 72 сторінки основного тексту.

Робота містить 82 джерела посилань (зокрема 5 – польською мовою).

Ключові слова: *дієслова мовлення, синоніми, антоніми, емоційна лексика, художній текст, фразеологізми, семантичне поле, семантичні одиниці, риторична лексика, протиставлення, літературний герой, периферія, значення, предикат, лексема.*

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню мовного світу творчості лауреата багатьох польських і закордонних літературних нагород, в тому числі Паспорту Політики, а також п'ятиразово — нагороди імені Януша А. Зайдла і другого найчастіше відзначеного автора в історії тієї нагороди — Анджея Сапковського.

Потреба проаналізувати і систематизувати функціонально-стилістичні особливості дієслів мовлення в художній літературі і зумовлює актуальність теми дипломної роботи, що полягає в комплексному вивченні комунікативних дієслів в творі А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».

Меті підпорядковується виконання завдань: вивчити наукові розвідки вітчизняних та іноземних мовознавців, що досліджували комунікативні дієслова, визначити варіативність репрезентантів концепту «дієслова мовлення» на матеріалі роману «Відьмак. Останнє бажання», вивчити їх змістове та емоційне забарвлення, що демонструє багатство польської мови й представляє особливості індивідуального стилю митця.

Об'єкт кваліфікаційної роботи – перший роман художнього циклу «Відьмак» Анджея Сапковського.

Предмет – дієслова мовлення та їхні функціонально-стилістичні особливості.

Матеріалом дослідження є контекстне вживання дієслів мовлення, вилучених шляхом суцільної вибірки із роману «Відьмак. Останнє бажання».

Перспективу нашої наукової розвідки вбачаємо у комплексному поетапному вивченні мови творів циклу «Відьмак» та проблем перекладу українською мовою, а також дослідження мови інших романів автора, що дасть змогу описати цілісну картину ідіостилю А. Сапковського.

Автор _____

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1. Теоретичні засади вивчення питання лексико-семантичних груп слів, серед них — дієслівних, у художній прозі.....	9
1. 1. Теорія лексико-семантичного поля в мовознавстві.....	11
1. 2. Системний підхід до вивчення дієслівної семантики в лінгвістиці..	12
1. 3. Системні відношення синонімії/ антонімії в лексикології.....	15
1. 4. Фразеологічні одиниці як складник лексико-семантичного поля дієслів мовлення.	18
2. Дієслова мовлення в романі А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».....	22
2.1 Семантика дієслів на позначення мовлення у романі.....	22
2. 2. Синонімічні ряди комунікативних дієслів в романі А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».....	30
2. 3. Антонімія риторичних дієслів в романі А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».....	38
2. 4. Фразеологічні одиниці на позначення поняття процесу мовлення роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».....	48
3. Особливості перекладу комунікативних дієслів роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання» українською мовою	51
Висновки	67
Перелік джерел посилання.....	70

ВСТУП

Вивчення функціонально-стилістичних особливостей дієслів мовлення у художній прозі ведеться вже тривалий час і неодноразово привертало увагу дослідників. Відображення цих процесів бачимо в роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Семантика слова загалом, а дієслівна зокрема, є досить цікавим напрямком наукових досліджень у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві. Так, функційному й семантичному аспектам присвячені праці І. Вихованця, О. Леути, В. Русанівського, семний аналіз, мовні і позамовні чинники розвитку нових значень, конотації дієслів є предметами уваги С. Дишлевої, А. Стадній. Системні зв'язки в різних лексико-семантичних групах дієслів стали об'єктами наукового опису у працях Н. Адамець (словотвірна парадигматика дієслів руху в сучасній українській мові), О. Бабакової (семантична структура та функціонування дієслів звучання), В. Гумовської (дієслова мислення), Л. Лонської (дієслова буття), А. Шумейкіної (дієслова конкретної фізичної дії), У. Чейфа (дія, стан, процес, дія-процес) та інші [63, 15].

Дієслова мовлення – не менш цікавий для лінгвістичного аналізу матеріал не тільки в словниковому варіанті, а особливо у текстах художньої літератури, оскільки саме в контексті простежується найширше і семантика, і конотації, і стилістичне навантаження на слово.

Актуальність теми зумовлена інтересом до засобів передачі чужого мовлення в художньому творі «Відьмак. Останнє бажання» А. Сапковського, що ще не був об'єктом окремого дослідження. Також лінгвістів цікавить проблематика класифікації дієслів, пов'язана з неоднорідністю цієї групи лексичних одиниць, що може змінюватися та поповнюватися через метафоричне переосмислення і використання у цій функції дієслів, рівнозначних дієсловам мовлення.

Мета дослідження – вивчити функціонально-стилістичні особливості лексико-семантичного поля дієслів мовлення в романі Анджея Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- інвентаризувати ЛСП дієслів мовлення твору та встановити ієрархію смислових ознак у їхній семантичній структурі;
- описати функції синонімів дієслів мовлення;
- встановити семантичне значення фразеологічних одиниць, що заступають риторичні предикати;
- визначити антонімічні зв'язки в групах комунікативних дієслів;
- зіставити функції дієслів на позначення акту мовлення в польсько-українському перекладі роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання»;
- проаналізувати парадигматичні лексико-семантичні відношення у межах лексико-семантичного поля дієслів мовлення;
- встановити синтагматичні зв'язки ЛСП дієслів мовлення та визначити їх зв'язок із парадигматикою;
- зіставити парадигматичні й текстові особливості комунікативних дієслів з метою виявити їхню взаємозалежність та системність.

Об'єкт кваліфікаційної роботи – перший роман художнього циклу «Відьмак» – «Останнє бажання» Анджея Сапковського.

Предмет – функціонально-стилістичні особливості дієслів мовлення у романі Анджея Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».

Матеріалом дослідження є текстові фрагменти з дієсловами на означення процесу мовлення, вилучені шляхом суцільної вибірки із роману «Відьмак. Останнє бажання»

Методи дослідження. Поставлені завдання та предмет дослідження зумовили використання взаємодоповнювальних методів лінгвістичного аналізу: компонентного (аналізу словникових дефініцій) та контекстуального аналізів, описового методу, дистрибутивного, та корпусного аналізів.

Компонентний аналіз був використаний для виокремлення комунікативних дієслів, а також для поділу їх на класи; контекстуальний аналіз – для встановлення синонімії, антонімії, належності до тієї чи іншої моделі, а також для встановлення когезії дієслів мовлення; описовий метод – для їх інвентаризації та класифікації; дистрибутивний аналіз – для визначення основних структурних моделей дієслів та корпусний аналіз – для визначення моделей, встановлення синонімії, антонімії комунікативних дієслів і їхніх текстових характеристик.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що деталізовано специфіку концепту ‘комунікативні дієслова’ в мові польської художньої літератури проаналізовано культурні і ментальні особливості формування цього концепту; розглянуто мовний матеріал роману «Відьмак. Останнє бажання»; запропоновано класифікацію лексем на позначення дієслів мовлення; увиразнено індивідуальну неповторність авторського творчого підходу до вибору лексем із цієї тематики. Отримані результати науково обґрунтовані, підтверджені кількісними даними.

Теоретичне значення отриманих результатів зумовлює можливість розширити наукові уявлення щодо проблематики концепту в руслі дослідження індивідуального авторського стилю та міжкультурної комунікації. У дослідженні проаналізовано і класифіковано дієслова мовлення, використані автором для передачі атмосфери і характеру кожного мовця, що дало змогу вирізнити авторський стиль польського митця.

Практичне значення полягає в застосуванні результатів дослідження в теоретичних та практичних курсах із «Сучасної польської мови», «Практичного курсу польської мови», «Методики викладання польської мови», «Історії польської мови», «Стилістики», «Культурології», «Країнознавства Польщі», «Літературознавства», «Українського і польського фольклору». Корисним може бути наше дослідження для подальших наукових робіт у галузі лексикології польської мови, у перекладацькому аспекті, у

розрізі створення польської та української мовної й лінгвокультурологічної картини тощо.

Апробація: результати дослідження представлено й обговорено на трьох наукових конференціях:

- доповідь «Лексичні одиниці із семою «дуже голосно говорити» у групі дієслів мовлення роману Анджея Сапковського «Відьмак»». II Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми філології: історія та сучасність», Хмельницький, ХНУ21 лютого 2023 року;
- доповідь «Синонімія дієслів мовлення у романі Анджея Сапковського «Відьмак»» на наукових читаннях молодих дослідників до Міжнародного дня слов'янської писемності, Кривий Ріг, КДПУ. 17 травня 2023 року;
- доповідь Антонімічні пари дієслів мовлення роману А. Сапковського «Відьмак»» на IX Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К. Ф. Шульжука, Рівне, РДГУ, 23 травня 2023 року «

Основні положення наукової роботи висвітлено у двох публікаціях:

1. Токолова А. Синонімія дієслів мовлення у романі Анджея Сапковського «Відьмак. Останнє бажання» [69].
2. Токолова А. Антонімічні пари дієслів мовлення роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання» [68].

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ГРУП СЛІВ.

1. 1. Теорія лексико-семантичного поля в мовознавстві.

Мова — це душа кожного народу, найважливіший ресурс спілкування і пізнання, передачі закодованих знань з глибини віків до сьогодення. Такі масиви інформації не можуть бути хаотичні і неорганізовані. Все вибудовано в чіткій системі і неодноразово було досліджовано мовознавцями.

Системність лексики вивчали і виклали в своїх працях такі лінгвісти, як М. Кочерган (2010), В. Русанівський (1988), О. Тараненко (1989) та інші.

Головною складовою частиною лексико-семантичного рівня мови є слово як виразник лексичного значення. Також до нього за характером виконуваних функцій і своїх значень відносяться дво- і багатослівні вторинні мовні одиниці, що прирівнюються до слова: фразеологізми, лексикалізовані іменні і предикативні словосполучення, аббревіатури. Цей рівень накопичує і фіксує результати процесу спілкування, що продукуються під час комунікації. Це впливає на значну відмінність цього рівня від всіх інших. Науковці звертають увагу на низку його особливостей.

Словниковий склад відкритий, це рухливий і проникний рівень мови. Тут акумулюються поняття, що є здобутком пізнавальної діяльності людини а також результатом професійного її розвитку, відображаються нові аспекти дійсності і активності колективів і окремих індивідів.

Семантичні засади організації лексики втілюються в таких мовних явищах, як полісемія, асоціативні поля, синонімія, антонімія, лексична асиміляція, семантична сполучуваність слів, тематичні групи та ін.

У мовознавчій науці «семантичне поле визначається як сукупність лексичних одиниць, що об'єднані спільним змістом і відображають подібність позначуваних явищ, наявність спільних семантичних і, як наслідок, граматичних ознак» [34, с. 266].

1.2. Системний підхід до вивчення дієслівної семантики в лінгвістиці.

Лексико-семантичне поле (ЛСП) — поняття досить містке. В ньому перетинаються головні проблеми лексикології — проблеми синонімії, антонімії, полісемії, проблема співвідношення слова і поняття і визначають їх розгляд з позиції системного підходу. ЛСП являє собою сукупність великої кількості слів однієї або декількох частин мови, об'єднаних загальним поняттям (семою). Іменем поля зазвичай є сполучення слів, що називає поняття, яке об'єднує слова в поле. Наприклад: *перстень, ланцюжок, діадема, сережки, кулон, кольє тощо* — «ювелірні вироби»; *варити, шинкувати, пекти, смажити, пасерувати та ін.* — «готувати їжу».

Лексичні пласти мови є внутрішньо систематизовані на різних семантичних засадах. Відзначається логічне ранжування і впорядкованість вокабуляру. На цьому тлі існують різної градації гіпероніми (семантичні поля) — узагальнюючі слова, що становлять єдине родове поняття для низки кількох логічно підлеглих видових семантичних груп. Порівняймо: слово *дерево* є гіперонімом до значно вужчих гіпонімів *яблуня, тополя, персик, верба*. Вони утворюють розлогі семантичні єдності еквонімів, які співвідносяться на тому самому рівні узагальнення. Такі ієрархічні відношення пронизують словниковий запас від найбільш абстрактних понять до найдетальніших.

Існують різні погляди щодо структури лексико-семантичного поля. В ній загалом більшість мовознавців виділяли: 1. Ядро, елементи якого володіють повним набором ознак, що визначають дане угруповання. 2. Центр поля, до якого входять одиниці, що мають спільне значення з ядром і між собою. 3. Периферія поля, що за значенням одиниць у складі становить найвіддаленішу від ядра зону. Периферійні слова мають найменшу частотність. Вони конкретизують основне значення поля. Зазвичай елементи периферії об'єднуються з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичний комплекс мовної системи [57, с. 170].

Порівнюючи семантичне поле Й. Тріра (лексико-семантична мікросистема) і лексико-семантичну групу В. Левицького, мовознавець С. Семчинський виділяє декілька диференційних ознак, а саме: 1. Мовна / позамовна варіація лексичних контактів. Елементи семантичного поля інтегруються, в першу чергу, позамовно, елементи ж ЛСГ перебувають насамперед у внутрішньомовних зв'язках. 2. Матеріальність / нематеріальність. Для лексико-семантичної групи характерні слова, що позначають ідеальні чи матеріальні об'єкти, а також іменники з конкретним і абстрактним значенням, на відміну від СП, яке може складатися зі слів одного рівня як конкретного, так і абстрактного смислу. 3. Дискретність / недискретність. Об'єкти зовнішньої дійсності дискретного і недискретного характеру можуть позначатися семантичним полем та іншими системами. Але ЛСГ ґрунтується на мовних відношеннях, тому є непридатною при вивченні мов типологічно, на відміну від СП. 4. Обсяг групи. До складу ЛСГ входить велика кількість лексем, а семантичне поле може утворювати навіть дві одиниці. 5. Тип і місцезнаходження імені групи. Домінанту лексико-семантичної групи становить ціле слово, що є її членом. В семантичному полі ідентифікатор не належить до угруповання і може виражатися словоутворенням, що позначає родове поняття. Компоненти поля об'єднуються одним спільним елементом. 6. Тип відношень всередині мікроструктури. Члени семантичного поля частіше виявляють відношення комутації, а синонімічного ряду — перебувають у відношеннях субституції. Але обидва ці типи відношень можна бачити в ЛСГ. 7. Конфігурація мікросистеми. Семантичне поле може являтися моно- і двовимірним утворенням. А семантичний ряд та ЛСГ — двовимірні конструкції. [57, с. 179].

М. Кочерган вважає, що залежно від аспекту класифікації, межі ЛСП можуть коливатися, що вказує на їх відносність. Поля відрізняються за кількістю членів, характером їх опозиції. Кількість компонентів може змінюватися від відносно обмеженої (наприклад, позначення основних кольорів) до величезної (ЛСП професійної зайнятості, побутових предикатів,

родинних стосунків тощо). Менш активно задіяні сфери (наприклад, вірусологія) не мають добре структурованих об'ємних ЛСП. З часом кількість представників поля може змінюватися. [34, с. 180].

Досліджуючи структуру лексико-семантичного поля, М. Кочерган дійшов висновку, що елементи поля можуть входити в ядро одного поля і одночасно в периферію іншого і навпаки. На перетині полів утворюють безперервність лексико-семантичної системи мови: «лексична система мови неперервна і взаємопов'язана в своїх семантичних відносинах» [34, с. 176].

За лексемами і семами (особливо за наявності в одного слова декількох семем) слова можуть мати велике число опозиційних сполучень. Слід зазначити, що в такі відносини слово може входити по кожній зі своїх семем.

Лексико-семантична група (ЛСГ) — велика група представників однієї частини мови, що мають спільне слово-ідентифікатор або стійке узагальнююче словосполучення, значення якого повністю відтворюється в значеннях інших слів групи і яке може замінювати ці слова в деяких контекстах. Наприклад: *школа, технікум, університет, ліцей* — «навчальні заклади»; *жовтий, бузковий, червоний, зелений* — «кольори».

При вивченні ЛСГ уточнюється її склад, здійснюється внутрішнє розділення, подається значеннева характеристика компонентів, розглядаються взаємовідношення між одиницями на підставі загальних семантичних та диференційних ознак, визначаються значеннєві зміни, які відбуваються у складі членів ЛСГ. У межах лексико-семантичних груп виділяються парадигматичні класи (підгрупи), які є найважливішим і найсуттєвішим показником системності лексичного рівня, тому що лексеми об'єднуються в них на підставі схожості або диференційності семантичних ознак.

Лінгвіст С. Семчинський зазначає, що «члени лексико-семантичних груп і полів згуртовуються навколо свого ядра. В ньому знаходяться варіанти, синоніми, антоніми, родовидові групи, пов'язані нульовими і привативними опозиціями. Периферія утворюється словами, семи яких об'єднані

еквіполентними опозиціями з ядерними лексемами за окремими семемами» [57, с. 167].

1. 3. Системні відношення синонімії/ антонімії в лексикології.

Атоніми і синоніми будують угруповання слів з найбільш близькими семемами, що розрізняються мінімальною кількістю сем за наявності решти однакових.

Антонімія – це тип семантичних відносин лексичних одиниць, що мають протилежні значення. Наприклад: *бігти – стояти; малий – великий; прибуток – витрата*. Серед слів з протилежним значенням – антонімів – також можна виділити декілька груп, що різняться між собою характером протиставлення:

1) антоніми, які виражають контрарну протилежність, тобто такі, які перебувають в градуальній опозиції, через що між ними можна вставити слово, яке позначає щось середнє (*молодий – старий, високий – низький* (між ними можна вставити *середнього віку, середнього зросту*));

2) антоніми, які виражають доповнювальні, комплементарні відношення (заперечення одного члена дає значення для іншого): *живий – мертвий, лівий – правий*;

3) антоніми, які виражають контрадикторну протилежність – один з членів, що вживається з заперечним префіксом (*добрий – недобрий, легальний – нелегальний*);

4) антоніми з векторною протилежністю (*увійти – вийти*) [51, с. 218].

Синоніми (слова тотожного або близького значення, що, переважною більшістю, є однією частиною мови) створюють групи, а об'єднавшись навколо одного головного члена (домінанти) — синонімічні ряди. Домінанта має найбільш абстрактне значення і зазвичай може заступати інші синоніми в певних контекстах, а у стилістичному аспекті є нейтральною одиницею. Порівняймо: *популярний, славетний, знаменитий, відомий, прославлений; говорити, розмовляти, відповідати, мовити, казати*.

В українській мові виділяються щонайменше 108 синонімів дієслова «мовити» з їхніми відтінками значень [18]. В класичній літературі бачимо такі зразки як гомоніти, базікати, шепотіти, казати, бубніти, проказувати, говорити, галасувати, співати, славословити, благати тощо: *Гомонять (заробітчани), базікають всячину, хто їде, хто повертається* [19, с. 226]; *За дверима асистентської все бубніли два голоси, перебиваючи один одного* [62, с. 275]; *В певний час вночі на скелі Певне слово проказать, — Знову ясним замком стануть Всі руїни ті сумні* [71, с. 127]; *Всі говорили, галасували на всю хату, не знали, де сісти, де стати* [48, с. 71]; *Десь чути приглушений багатоголосий хор, співають протяжно і журливо, не то славословлять когось, не то благають* [33, с. 96].

Проблема класифікації синонімів є важливим питанням синонімії. Компоненти синонімічних рядів відрізняються характером зв'язків між собою, відтінками значень, сферою вживання, емоційним забарвленням і експресивними особливостями. На класифікацію синонімів великий вплив має визначений дослідником аспект.

Залежно від характеру постійних чи тимчасових синонімічних зв'язків синоніми можуть бути загальномовні та оказіональні. Останні можуть існувати тільки у певному контексті.

Найчастіше загальномовні синоніми градуються науковцями як ідеографічні (понятійні, смислові), стилістичні та семантико-стилістичні. Ідеографічні виражають додаткові смислові значення. Залежно від компоненту, що диференціює відтінки поняттєвих синонімів мовознавець О. Нечитайло поділяє їх на підгрупи: 1) синоніми, в значенні яких підкреслено і виділено ту чи іншу сторону або ознаку явища, позначеного словом; 2) синоніми, що виявляють ступінь або міру ознаки, якості чи стану; 3) синоніми, які вказують на різний характер дії; 4) синоніми, відтінки значення яких тісно пов'язані з характером лексичної сполучуваності [47, с. 33].

Стилістичні синоніми виділяються вживанням у різних функціональних стилях. Така характеристика слова переплітається з його експресивними

можливостями, що і визначає стилістичну належність синоніму. Наявність третьої групи — семантико-стилістичні синоніми — зумовлюється тісними зв'язками названих груп, оскільки синоніми можуть одночасно різнитися значенневими відтінками, емоційністю та стилістичною приналежністю.

За специфікою функціонування слова в мові та мовленні В. Левицький виділяє три основні групи слів-синонімів: 1) слова, що є синонімами в мові і мовленні; 2) слова, які є синонімами тільки в мові; 3) слова, що виступають синонімами тільки в мовленні. Згідно з цією класифікацією, синоніми поділяють на парадигматико-синтагматичні, парадигматичні та синтагматичні [37, с. 123].

Мовознавці за парадигматичними зв'язками в межах синонімічних рядів останніх поділяють на гомогенні та гетерогенні [Цит. за 28, с. 38]. «Гомогенність синонімів виявляється в їхній стабільній моносемності та монофункціональності, близькій стилістичній маркованості, тісній спаяності експресивної чи емоційної оцінки із сигніфікатом. Гетерогенні ряди об'єднують компоненти з різнотипними лексичними значеннями. Для цих рядів характерна взаємодія синонімів із сигніфікативним та сигніфікативно-денотативним значеннями. Тому вони відрізняються номінативною цінністю, синтаксичною залежністю, синтагматичною обумовленістю, характером вираження експресивної оцінки» [Цит. за 28, с. 42].

І. Білодід виділяє такі види синонімів як перифрази й евфемізми [65, с. 88].

Перифрази – це поетична фігура або образне описання іншого слова чи виразу, що може виступати у ролі контекстуального синоніма. Наприклад, *санітар лісу – вовк; п'ятий океан — повітря*. Перифраз допомагає уникнути повторення слів, і цим підвищує експресивність мови.

Евфемізми – це слова або звороти, які ввічливо, алегорично описують якесь явище чи предмет. Наприклад: *сходити припудрити носик — сходити в туалет; бути в делікатному стані — бути вагітною* [65, с. 89].

О. Пономарів розглядає морфологічні, синтаксичні, фразеологічні й фонетичні синоніми. Морфологічні — варіанти форм слів на позначення того самого поняття: *нарізає* — *наріза*, *палить* — *пале*, *помарнілому* — *помарнілім*. Перші члени цих опозицій літературно нейтральні, а другі — з обмеженим діапазоном застосування (поезія, розмовні варіанти, діалекти) [64, с. 52].

Синтаксичні синоніми – різні синтаксичні конструкції, що використовуються для вираження тієї самої думки і можуть бути взаємозамінні в тексті.

Синонімічними можуть вважатися: а) конструкції тільки того самого синтаксичного рівня – словоформи, словосполучення і відокремлені звороти, члени речення, речення: *просити гроші / грошей* (у другому випадку – частину або на певний час); *братова книжка / книжка брата*; б) конструкції, хоч і відмінні, але більш або менш однотипні, що можуть зіставлятися за синтаксичною структурою. Наприклад, *Подавши гудок, пароплав відійшов. / Після того, як пароплав подав гудок, він відійшов*; в) конструкції, що передають практично ту саму інформацію незалежно від їх структури: *пароплав подав гудок і відійшов. / Після подання гудка пароплав відійшов* [72, с. 542].

1. 4. Фразеологічні одиниці як складник лексико-семантичного поля дієслів мовлення.

Фразеологічні синоніми – фразеологічні одиниці, що позначають одне й те саме поняття. Так, на поняття “*бути байдужим до чогось*” — *після нас — хоч потоп, моя хата скраю, хоч трава не росте*. Про розумово неповноцінну людину кажуть: *смальцю в голові бракує, не сповна розуму*.

Фразеологічні синоніми відрізняються від лексичних не тільки власним значенням та формою (оформленням у вигляді сполучення слів), а й іншими ознаками: а) належністю переважно до стилістичних синонімів; б) меншою кількістю абсолютних синонімів; в) тим, що в їх ряду важче, а то й неможливо визначити домінанту, якщо серед них немає суто лексичних синонімів; г) у

граматичному плані – тим, що іменні фразеологізми частіше обмежуються лише предикативною функцією (*ні те ні се, ні риба ні м'ясо* тощо). Фразеологічні синоніми функціонують переважно в одному ряду з лексичними (один з яких і виступає як домінанта), тобто в міжрівневій лексико-фразеологічній синоніміці: *тісно – ніде яблуку впасти, як оселедці в бочці.*) [64, с. 52].

Лексико-фразеологічне поле (ЛФП) — лексико-семантична група, до якої входять фразеологічні одиниці. Під час складних семантичних процесів формування фразеологізму відбувається повне переосмислення значення окремих лексем, що його складають. Результатом національної мовної свідомості та мисленнєвої діяльності є можливість уявити фразеологічний образ отриманого під час фразеологізації зрощення або єдності. Вивчення фразеологічної семантики неможливе на сучасному етапі у відриві від виявлення семантичних особливостей ФО у контексті. Властивості семантичної структури й такі особливості фразеологізмів, як «своєрідність співвідношення плану змісту й плану вираження ФО, образна мотивація значення, відтворюваність, цілісність значення нарізнооформленість, є чинниками, які зумовлюють трансформаційну активність фразеологічних одиниць у мовленні» [36, с. 6].

Подібно до слова, стійкі словосполучення є засобом передавання інформації, дають можливість позначати явища і предмети реальної дійсності та об'єднувати в одну групу на підставі спільності значення, понятійної єдності. Без урахування фразеологізмів структура поля буде представляти вокабуляр звужено і неповно.

Сукупність великої кількості слів і їх сполучень, фразеологічних одиниць, різних частин мови, що описують одну сферу діяльності складають тематичну групу (поле). Наприклад, тематичні групи (поля) — *астрономія, економіка, здоров'я, сільське господарство, туризм* та ін.

Асоціативна група (поле) являє собою сукупність слів, що пов'язані в уявленні людини з будь-яким словом-стимулом. До такої групи можуть

входити слова навіть різних частин мови. Наприклад: *ліс* — *тропічний, Амазонія, полювати, змішаний, сарни, гриби, заблукати*; *кавун* — *червоний, насіння, Херсонська область, літо, скибка, солодкий, розрізати, смугастий*.

Синтагматичні асоціації утворюють зі стимулом словосполучення, а парадигматичні мають зі стимулом спільні асоціації, але не складають з ним словосполучень. Наприклад: *ходити* — *пішки* (синтагматична асоціація), *ходити* — *бігати* (парадигматична).

Асоціативні групи пронизують лексичну організацію мови у всіх напрямках, але не входять в ієрархічну систему лексичних угруповань (тематична група — ЛСП — ЛСГ — синонімічний ряд). Асоціації мають велике значення в запам'ятовуванні лексики і упорядкуванні інформації для зберігання в довготривалій пам'яті, а також в художніх творах, де багато в чому зумовлюють розуміння підтексту.

В основі існуючих семантичних кваліфікацій лежать різні принципи: не тільки лексичні значення, а й валентнісні властивості дієслів і їх синтаксичні характеристики. Створені за різними принципами, класифікації служать різним цілям і описують різні аспекти граматичної поведінки дієслів.

За ознакою співвіднесеності дієслівних одиниць з фактами дійсності та наявності спільних сем лінгвіст С. Дишлева виділила такі основні лексико-семантичні групи дієслів:

1. Дієслова дії (дієслова загальної фізичної дії, дієслова на позначення дії, яка спричиняє зміни в об'єкті, дієслова на позначення дії, яка створює об'єкт).
2. Дієслова руху та переміщення.
3. Дієслова релятивної семантики (дієслова ставлення, дієслова впливу, позесивні дієслова, дієслова залежності).
4. Дієслова стану і процесу (дієслова психічного стану, дієслова фізіологічного стану, дієслова на позначення переходу із одного стану в інший, дієслова на позначення фізіологічних процесів).

5. Дієслова ментальних і соціальних дій суб'єкта (дієслова фізичної чи інтелектуальної діяльності або відпочинку, дієслова мовлення, дієслова мислення, дієслова пізнання, дієслова сприйняття).

6. Дієслова звучання та звуконаслідування.

7. Дієслова буття.

8. Дієслова на позначення виникнення, появи, настання.

9. Дієслова характеристики (позначення кваліфікативних властивостей особи, позначення зовнішнього вияву ознаки дії або стану, позначення зменшення або збільшення вияву ознаки).

10. Дієслова просторової локалізації.

11. Модальні дієслова (волевияву, бажання, наміру, можливості).

12. Фазові дієслова [24, с. 8].

Думки дослідників з приводу структури лексико-семантичного поля можна підсумувати такими висновками: 1) структура поля складеться з ядра, представленого гіперсемою, що акумулює навколо себе семантичне розгортання поля; 2) в центрі поля знаходяться лексеми з інтегральним диференційним значенням, спільним з ядром і найближчими лексичними одиницями; 3) периферія поля складається з одиниць, що найменш приближені у значенні до ядра, узагальнююче родове поняття відходить у розряд можливої семантики. Таким чином, поле організується з одиниць, що мають спільні параметри, серед яких — ієрархічні відношення між компонентами однієї системи і між гомогенними системами, автономність, наявність ядра та периферії, делегування функцій між елементами, збереження конститuantами їх понятійного обсягу.

На сучасному етапі в мові залишається багато недостатньо досліджених груп лексики, максимально повний опис яких матиме велике значення не тільки для лексикології, але й для теорії та практики лінгводидактики, лексикографії та інших суто практичних потреб.

2. ДІЄСЛОВА МОВЛЕННЯ В РОМАНІ А. САПКОВСЬКОГО «ВІДЬМАК. ОСТАННЄ БАЖАННЯ».

2.1. Семантика дієслів на позначення мовлення у романі.

Анджей Сапковський є автором низки фантастичних романів і оповідань, есе і словників цього літературного напрямку. Народився він 21 червня 1948 року в Лодзі (Польща), де він живе і зараз. За фахом є економістом і в 1972-94 роках працював у сфері міжнародної торгівлі. Свою літературну кар'єру починав як перекладач журналу «Фантастика».

А. Сапковський — лауреат багатьох польських і закордонних літературних нагород, в тому числі Паспорту Політики, а також п'ятиразово — нагороди імені Януша А. Зайдла. І є другим найчастіше відзначеним автором в історії тієї нагороди. А в 2003 році за свої твори був номінований до найбільшої недержавної польської літературної премії Ніке. В червні 2009 року як перший неангломовний автор був нагороджений премією Девіда Гремелла за твори в стилі фентезі. Його книжки були перекладені більше, ніж двадцятьма мовами світу: англійською, німецькою, українською, іспанською, французькою, литовською, чеською, словацькою, португальською, болгарською, сербською, фінською, італійською, шведською, голландською, естонською, китайською, угорською тощо.

Всесвітньо відомий цикл творів «Відьмак» уже 37 років радує читачів і є прототипом коміксів, кіносеріалів, комп'ютерних і фабулярних ігор. Для дослідження теми дієслів мовлення був обраний перший том з цього циклу «Останнє бажання».

Через індивідуальну манеру письма автора та використані ним фонетичні, лексичні, морфологічні, словотвірні й синтаксичні засоби читач аналізує характери і художні образи героїв, сприймає проблеми, представлені у творі, бачить через призму власного світосприйняття події епохи.

Мова є універсальним засобом для вираження думки індивідуума, а її багатство залежить від рівня розвитку тієї чи іншої людини, спосіб мислення якої є процесом відображення навколишнього світу через поняття, категорії, судження, умовиводи, концепції та теорії. А власною творчістю письменник дає поштовх розвитку загальнонародної мови, її естетики, стилістики і експресії.

Авторський стиль є свідченням мистецького таланту письменника, а його дослідження базується на вивченні особливостей змісту, форми, структури й наповнення текстів творів. Аналіз власне художнього матеріалу зумовлений спробою представити мову як явище масштабне, як засіб комунікації між поколіннями людей та історичними епохами.

Події роману Анджея Сапковського «Відьмак. Останнє бажання» відбуваються в період військових конфліктів, перерозподілу сфер впливу і низької якості життя простого люду. Це створює особливе тло, на якому розгортається драма і звучать діалоги героїв.

Головним з них є Геральт з Рівії, емоційно врівноважений відьмак, найсильніший воїн того часу. Він самодостатній і не має необхідності доводити щось комусь на підвищених тонах. У його мові переважають спокійні інтонації, які автор вводить в текст за допомогою таких стилістично нейтральних слів як *powiedzieć, mówić, rzecz, milczeć, odpowiadać*.

Для мовлення спокійного, беземоційного автор використовує найчастіше слово *powiedzieć* (укр. сказати): — *Wolałbym — **powiedział** — żebyś nie wykonywał zbyt gwałtownych ruchów* [80, с. 58], — *Wyglądasz, jakbyś już był trupem, czarowniku — **powiedział*** [80, с. 30], — *Nenneke — **powiedział**, sięgając po koszulę — nadzieję, że nie masz pretensji...*[80, с. 43], — *Wolałbym — **powiedział** — żebyś nie wykonywał zbyt gwałtownych ruchów* [80, с. 58].

Щоб уникнути постійних повторів одного й того ж слова у тексті натрапляємо досить часто на синонімічне '*mówić*': — *Już ci **mówiłem**, historię o mutacji i przekleństwie Lilit uważam za brednie* [80, с. 108], ***Mówiłem** ci, ten dom wykonuje moje rozkazy. Tędy, proszę* [80, с. 59], — *Dlaczego nic nie **mówisz?*** —

spytal niewyraźnie, przetykając. — Co z tego, co o was mówią, jest prawdą? [80, с. 63].

Ще одним найближчим синонімом вище зазначених предикатів є слово *rzec* (ректи), що має праслов'янське походження: — *I co? — rzekł wiedźmin po chwili, opuszczając miecz*” [80, с. 57], — *Nasze ostatnie spotkanie — rzekł Geralt — miało miejsce na dworze króla Idiego w Kovirze* [80, с. 100], — *Wyteż pamięć, Setniku — rzekł Caldemeyn do karczmarza, przechylając się przez kontuar, by być słyszany przez harmider* [80, с. 109].

Одним із засобів підкреслення значущості мовного повідомлення є мовчання, що іноді важить більше, ніж слова і зовсім не є відсутністю комунікації. Таким чином можна виявити згоду, здивування, несхвалення, образу та цілу низку інших емоцій: *Milczala chwilę, przyglądając mu się z dziwnym uśmiechem, bębniąc palcami po framudze drzwi* [80, с. 281], *Czarodziej milczał odwróciwszy głowę. Geralt zaśmiał się. — Nie nadymaj się jak żaba, magiku. Mów, co ci grozi* [80, с. 100], *Renfri milczala przez czas jakiś, bawiąc się sznurem pereł trzykrotnie okręconym wokół kształtnej szyi, figlarnie wpadającym pomiędzy dwie zgrabne półkule widoczne w rozcięciu kaftanika* [80, с. 122], — *Zamilcz, Eist — syknęła wściekle królowa* [80, с. 172], — *Prawda, prawda — stęknął mężczyzna o imieniu Duny, odpowiadając zamiast królowej, która zresztą nie miała zamiaru odpowiadać* [80, с. 184], — *Pavetto! — powtórzyła Calanthe. — Odpowiedz* [80, с. 176], *Geralt, zamiast odpowiedzieć, łyknął z gąsiorka* [80, с. 193]. Ці дієслова є емоційно незабарвленими і знаменують найзвичніше введення прямої мови до тексту або описують риторичну активність мовців.

Польський письменник майстерно робить сюжетні повороти і на сцені з'являються персонажі, що добирають до висловлення своїх думок емоційно забарвлену лексику, появу якої в творі автор супроводжує дієсловами, котрі і самі показують ступінь загострення ситуації і напруження в стосунках. І оскільки професійна діяльність нашого фентезійного героя тісно пов'язана зі світом людиноподібних потвор, що викликають в оточення зрозумілі почуття,

він постійно взаємодіє з контрагентами, які вибухово реагують на дійсність додаючи розмовам виразності і стилістичної значущості.

Цю думку ілюструє низка таких дієслів роману як *завити, роздерти ніч, підноситися і опадати, вібруючи, заричати, обрушитися, крикнути, зламатися в фальцет, заскреготати: Ale zorientował się, gdzie jest, i zawył, przeciągle, przeraźliwie* [80, с. 32]. *Potworny, rozedrgany, opętańczy wrzask rozdarł noc, wstrząsnął starymi murami i trwał, wznosząc się i opadając, wibrując* [80, с. 34]. — *Umykaj, pókiś cały! — zaryczał stwór, ale jak gdyby mniej pewnie. - Bo jak nie, to...* [80, с. 57]. — *Daj spokój, Geralt — obruszył się potwór. - O czym ty mówisz?* [80, с. 71]. — *Dosyć! - krzyknął cienko Tailles, a głos załamał mu się w falset* [80, с. 89]. — *Nie lubimy czarowników — zazgrzytał Tavik, nie odrywając od Geralta zmrużonych ślepi* [80, с. 112].

У групі дієслів мовлення виокремлюють лексичні одиниці із семою «дуже голосно говорити» на зразок: *кричати, волати, галасувати*, та ін. Якщо лексему *кричати* «видавати крик; настирливо говорити» вживають здебільшого без стилістичного забарвлення (— *Leć po ludzi, Treska! — krzyknął do trzeciego, trzymającego się bliżej drzwi* [80, с. 10], *Pavetta zaczęła krzyczeć, Eist Tuirseach kląć* [80, с. 178], — *Zabijcie go! — krzyknęła królowa* [80, с. 178]), то дієслова *волати* «кричати; голосно кликати» (— *Piwa! — zawołał.* [80, с. 12], — *Szlachetni panowie! — zawołał herold. - Pavetta z Cintry!* [80, с. 159]), то слово *галасувати* «виявляти підвищений інтерес до якого-небудь питання, активно обговорюючи його, привертаючи до нього увагу» вживають у переносному значенні і з певною зневагою (*Okropnieście tam hałasowali* [80, с. 41]).

Лексеми *krzyknąć/krzyczeć* «дуже голосно говорити» в польській мові мають синоніми *wrzasnąć/wrzeszczeć* «видавати крикливий, різкий звук; голосно докоряти комусь; кричати вголос» і вживання їх у тексті відразу надає висловленню різкого характеру. Порівняймо: — *Rzuć to! — wrzasnął jeden ze strażników rozdygotanym głosem* [80, с. 10], — *Królowna wygląda jak strzyga! — wrzasnął* [80, с. 22], — *Straż! - wrzasnęła Calanthe* [80, с. 177], — *Dunyuuuuuu!!! - wrzasnęła cienko Pavetta, wskakując na krzesło* [80, с. 178], — *Głuchy jesteś?*

Precz stąd! — **wrzasnęło** stworzenie, po czym wydało z siebie odgłos będący czymś pośrednim pomiędzy kwikiem wieprza a rykiem jelenia samca [80, с. 57].

Відтінками емоцій насичують текст такі комунікативні дієслова, як вживані в переносному значенні *вибухнути* «раптово розсердившись, нестримно виявити свій гнів» (— *To chyba oczywiste* — **wybuchnęła** [80, с. 121], — *Napluć mi na prawo, na wójta i na jego pomoc!* — **wybuchnął** *Stregobor* [80, с. 108], — *Możesz być pewien!* — **wybuchnął** *Jaskier*, *blady jak śmierć* [80, с. 239]), *rozdernąć* «зненацька дуже голосно закричати» (— *Ach, ty psi synu!* — **rozdarł się niespodziewanie** *Crach an Craite*, *zrywając się z miejsca* [80, с. 167], — *Do diabła z twoją modlitwą!* — **rozdarł się** *Neville*. — *Lecę zbierać ludzi! Trzeba coś zrobić, a nie stać i gadać!* [80, с. 303], — *Dość tego! Dość, na bogów!* — **rozdarł się nerwowo** *Jaskier*, *szamocząc i ciskając w powrozach* [80, с. 231]).

У романі активно присутня «злодійська» лексика, яка додатково ілюструє грубі негативні емоції співрозмовників. Наприклад, видавати невиразні через хворобу або біль звуки (для цього автор добирає дієслово *syknąć*): — *Pomożemy ci* — **syknął** *dragal* [80, с. 9]. — *Przestań, do cholery* — **syknął** *Geralt* [80, с. 212]; видавати гучні, галасливі звуки (натрапляємо на лексему *jazgotać*: **Jazgotali** *jeden przez drugiego, o mało nie pobili się tymi swoimi dragami, co to je noszą, pewnie żeby psy odpędzać, jak ich kto poszczuje* [80, с. 14]; висміювати: — *Nie zapominaj o narzeczonej* — **zadrwił** *Velerad* [80, с. 18]; робити кашляючі звуки, промовляти з натугою: — *Niech cię, Renfri* — **wykrztusił** *mieszaniec*. — *Ważne... wydarzenie!*; заклик замовчати: — **Zamknij się**, *Civril*. *Natychmiast* [80, с. 114], — **Zamknij pysk**, *bo cię zdzieję tą kością!* [80, с. 155]; лаятися: *Jak się obeżrę, boli mnie brzuch, a jak opiję, głowa. Jak jestem wesola, to śpiewam, a jak smutna, klnę* [80, с. 122].

Перша книга з циклу романів «Відьмак» хоч і насичена подіями і сюжетним хитросплетінням, все ж написана у спокійному ключі, підтвердженням чому виступають лексичні одиниці, що дають можливість показати в мові персонажів спокій, деяку невпевненість, невиразність, скритність, тиху розмову. Дуже часто знаходимо в тексті дієслова *говорити*,

мовчати, відповісти, не відповіdamu: Ostrit **zamilkł**, przestał się miotać, leżał spokojnie. Geralt **milczał** [80, c. 33], — Jola **milczy**. — **Milczy**, bo uczyniła taki ślub [80, c. 43], Wiedźmin nie **odpowiedział** [80, c. 30], — Nie **mów** nic do niej, Geralt — **powiedziała** Nenneke. — I tak ci nie **odpowie** [80, c. 43].

В значенні «говорити повільно, невиразно, незрозуміло, бурмотіти» натрапляємо на такі зразки: Potwór **usiadł** przy stole, opuścił głowę, splótł na brzuchu kosmate łapy, przez chwilę coś **mamrotał**, kręcąc młynka olbrzymimi kciukami, po czym **ryknął** z cicha, waląc łapą o stół [80, c. 60], — Tak, panie — **wymamrotał** strażnik, opuszczając głowę [80, c. 10], Myszowór **wiercił** się, schylony, coś **mamrotał** [80, c. 169], — Wiem — **powiedział** nagle ten z warkoczem. — Już wiem, gdzie go widziałem! — Co tam **mamlesz**, Tavik? [80, c. 111], — Nie ma — **burknął** karczmarz, patrząc na buty gościa, zakurzone i brudne. — W "Starym Narakorcie" pytajcie [80, c. 8], Młynarz był przerażony, **belkotał**, **jąkał** się [80, c. 24].

Часом репліки персонажів передаються тихим голосом, пошепки (— O, matko moja — **szeptnęła** królowa do Geralta, unosząc na moment wzrok ku sklepieniu w niemej rezygnacji [80, c. 155], Marszałek, zmarszczony, wysłuchał meldunku, wstał, stanął za tronem i nachylając się nisko, **wymruczał** coś do królowej. Calanthe rzuciła szybko okiem na Geralta, odpowiedziała krótko, jednym słowem. Vissegerd nachylił się jeszcze bardziej, **zaszeptał**, królowa spojrzała na niego ostro, bez słowa **pacnęła** otwartą dłonią w oparcie tronu. Marszałek skłonił się, przekazał rozkaz kapitanowi straży [80, c. 162]), навіть на видиху (— Nie rób drugiemu... — **wydyszał** wiedźmin — ...co tobie niemilo! [80, c. 226], — Wody! — wołał jeden z braci ze Streptu, Dzirzygórka, dusząc własnym kaftanem tłący się gobelin. — Wody, **prędejj!** — I piwa! — **wychrypiał** Kudkudak [80, c. 183]).

Найчастіше вживаними комунікативними дієсловами в тексті бачимо *rzec* «промовити» (ми зафіксували 137 вживань) : — **Zdjęłaś** klątwę. Ty ją **zdjęłaś** — **rzekł** wiedźmin. — W momencie, gdy **wyrzekłaś**: „Daję ci Pavette”, spełniło się przeznaczenie. — Dokładnie — **potwierdził** druid. — Na bogów — **rzekł** wolno Duny [80, c. 187]; *powiedzieć* «сказати» 303 вживання: **Odpowiedz**. Wystarczy jednego

twojego słowa. **Powiesz**: «Tak», a staniesz się własnością, zdobyczą tego potwora. **Powiesz**: «Nie», a nigdy go już nie ujrzysz [80, c. 176]; **mówić** «говорити» 283 результати: — *To znaczy... Czy to znaczy, że nie będzie mógł **mówić**? — **Mówić**, tak. Może. Ale nie śpiewać. Geralt, **nie mówiąc** ani słowa, usiadł przy stole, oparł czoło na zaciśniętych pięściach [80, c. 264]; **milczeć** «мовчати» 45 дієслів: ... *Gdyby wyraził właściwe życzenie... Gdyby jakoś powiązał swój los z losem... **Milczał**. Wypowiedz je. **Milczał**. — **Milczysz** — syknęła [80, c. 314]**

Особливу увагу привертають предикати наслідування звучання, які за своїм функціонуванням у мові є досить активною лексико-семантичною групою. Координаційним критерієм цих дієслів є незалежна інтегральна сема «видавати, утворювати звуки». Дієслова на позначення звуків, що створюють тварини: звірі, птахи, земноводні, комахи, активно вживаються на позначення актів мовлення. Так, дієслово **rykamu** має значення «говорити що-небудь грубо й уривчасто» (— *Precz stąd, człeku śmiertelny! — **ryknął** potwór, machając łapami, ale nie ruszając się z miejsca [80, c. 56], — Umykaj, pókiś cały! — **zaryczał** stwór, ale jak gdyby mniej pewnie. — Bo jak nie, to... [80, c. 57], — Nie godzi się! — **zaryczał** Eist Tuirseach, chwytając za krzesło [80, c. 178]); **wumu** «видавати протяжні, високі та жалібні звуки» (*Pavetta **wyla**. Obracając się, cięła krzykiem jak batem. wszystko i wszystkich [80, c. 180], Strzyga **zaryczała** potwornie, wypełniając dworzyszczę dudniącym echem, przypadła do ziemi, zamarła i **poczęła wyć**, głucho, złowrogo, wściekle [80, c. 35]); **wepeszamu** «пронизливо, різко кричати, пищати, вищати» (— *Krzycz, wampirzyco — **warknął**, ocierając krew z policzka. — **Wywrzeszcz się**. [80, c. 80], — To niesłychane! — **wrzeszczał** Vissegerd. - *Jakie masz dowody? Dowody? [80, c. 177]) у мові вживають у розмовному значенні, як і масу їхніх синонімів (*Sam zaś, **przekrzykując** potworne odgłosy wydobywające się z miecha, odrzuciwszy głowę do tyłu, **wył i ryczał, kwiczał i skrzeczał, beczał i kwilił** w mieszaninie głosów wszystkich znanych, nieznanych, domowych, dzikich i mitycznych zwierząt [80, c. 181]).*****

Найрідшими риторичними предикатами в романі виступають «раритетні» дієслова як, наприклад, **pogawędzić** «порозмовляти», **raplać** «розм.

тараторити», *dworować* «заст. висміювати», що надають неповторної атмосфери: — *Zgadza się — przyznał Geralt obojętnie. — I o tym właśnie chciałem pogawędzić. A nuż się dogadamy?* [80, с. 223], — *Wiesz, Geralt — paplał bard, krocząc za wiedźminem wąską, nierówną ścieżynką wśród konopi* [80, с. 210], *Dworujesz sobie ze mnie? — Wybaczcie — zająknął się Geralt. — Mówiąc szczerze, to nie znam... znaczenia tych słów. — Nie powtarzajcie więc, czego nie znacie!* [80, с. 298].

Ще одним нечасто вживаним дієсловом *wyrecytować* «декламувати» автор показує яким чином герої чітко зачитують з пергаменту або цитують на пам'ять текст: *Caldemeyn, obeznany widać z działaniem mechanizmu, zbliżył się, odchrząknął i wyrecytował: — Pozdrawia wójt Caldemeyn ze sprawą do Mistrza Iriona. Z nim pozdrawia wiedźmin Geralt z Rivii, także ze sprawą* [80, с. 96], *Obawiam się, że nie jestem dostatecznie godny, aby... Jak to się mówi, Jaskier? — Niezdolny do dawania satysfakcji i potykania się w szrankach — wyrecytował poeta, wydymając wargi* [80, с. 321].

Розмовною формулою *streszczać się* «закруглятися, висловлюватися стисло» А. Сапковський устами королеви Каланте закликає придворного скоротити розмову до суті: — *Streszczaj się, Kudkudak — zmarszczyła brwi Calanthe* [80, с. 170].

Щоб показати риторичне протистояння героїв письменник вводить лексему *zaoponować* «бути проти когось або чогось» — *Jaki tam dzinn — zaoponował. — Nowy a nieznaný rodzaj zasługuje, by go jakoś nazwać — rzekła niewidzialna Yennefer. — Dzinn to nazwa nie gorsza od innych. Kontynuuj, proszę* [80, с. 273].

Для передавання стану надмірної балакучості персонажа письменник вдається до дієслова *zagalopować się*, що в контексті мовленевої ситуації значить «сказати або зробити більше, ніж належало» — *Zagalopowałeś się, Krepp — wtrącił Neville. — Mów krótko: czego Yennefer chce od tego geniusza?* [80, с. 296].

Використовуючи лексему *zaintonować* «почати співати», автор замінює її абсолютний синонім *zaśpiewać*. Порівняймо: *Zgromadzeni w końcu stołu młodszy i mniej ważni komesi, podochoceni, zaintonowali fałszywie znaną piosenkę o rogatym koziołeczku i mściwej, pozbawionej poczucia humoru babuleńce* [80, с. 162], — *Po koniec wieków! — zaśpiewał trubadur i zabręczał na lutni* [80, с. 244], *Żeglarze śpiewali piosenkę sławiącą morskie fale, odwagę kapitanów i wdzięki syren, te ostatnie malowniczo i w szczegółach* [80, с. 109].

2. 2. Синонімічні ряди дієслів мовлення в романі А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».

Синоніми (з грецької «однойменний») — слова здебільшого однієї й тієї ж частини мови, що різняться за звучанням і графічним зображенням, і мають тотожне або дуже подібне лексичне значення.

Синоніми широко вживаються для уникнення одноманітності лексики, що дозволяє підвищити його експресивність.

За різними принципами синоніми класифікуються як: лексичні, семантично-стилістичні, абсолютні, семантичні, стилістичні, різнокореневі, однокореневі, загальномовні, контекстуальні, фразеологічні. Проте це тільки загальна градація, в межах кожного розділу може бути свій підрозділ. [9].

Ідеографічними, або лексичними, синонімами називаються слова, що означають дуже подібні предмети, явища або дії, але відрізняються одне від одного семантичними значеннями. В романі бачимо кілька прикладів таких синонімів: *rozedzeć się, hałasować, krzyczeć, głośować, gardłować, jazgotać, wrzeszczeć, wybuchnąć, wyć, wrzasnąć*.

— *Pójdiesz, psie nasienie, ale na powrozie! — rozdarł się* (голосно закричати або заспівати) *ten rozdygotany* [80, с. 10]; — *Ach, ty psi synu! — rozdarł się niespodziewanie Crach an Craite, zrywając się z miejsca. — Ostatni głupek, który twierdził, że coś zrobiłem nadaremnie, został oszczypany przez kraby na dnie zatoki Allenker!* [80, с. 167]; — *Proszę o ciszę — rzekł Krepp. — I o powagę. Modłę się. — Do diabła z twoją modlitwą! — rozdarł się Neyille. — Lecę zbierać*

ludzi! Trzeba coś robić, a nie stać i gadać! [80, c. 303]. *Okropnieście tam hałasowali* (видавати голосні звуки, що порушують спокій) [80, c. 41]. *A rodząca kobieta musi krzyczeć* (говорити дуже голосно; також: видавати дуже голосні, нерозбірливі звуки під впливом болю, страху тощо) [80, c. 46]; — *Uważaj, Jaskier!* — *krzyknął* wiedźmin, *zapierając się obcasami w mokry piach* [80, c. 255]; — *Jaskier!* — *krzyknął* Geralt, *powstrzymując Kreppa, najwyraźniej szykującego się do egzorcyzmowania, a kto wie, czy nie klątwy* [80, c. 298]. *Nie tylko głosowali* (розм. говорити багато і голосно) *za tym w radzie, ale gardłowali* (розм. говорити голосно і з заангажуванням) *przeciw niej po karczmach i obmawiali w niewyszukany sposób* [80, c. 290]. *Jazgotali* (говорити пронизливим, високим, сварливим тоном, видавати гучні, галасливі звуки; також: шуміти) *jeden przez drugiego, o mało nie pobili się tymi swoimi drogami, co to je noszą, pewnie żeby psy odpędzać, jak ich kto poszczuje* [80, c. 14]. *Wśród biesiadników wybuchła wrzawa. Ktoś krzyczał, ktoś klął, ktoś inny łupił pięścią o stół, przewracając naczynia. — To niesłychane!* — *wrzeszczał* (видати різкий крикливий звук) *Vissegerd. — Jakie masz dowody? Dowody?* — *Twarz królowej* — *zawołał* (розмовляти дуже голосно з тим, хто знаходиться далеко; викликати когось, кого немає поруч; голосно просити або вимагати чогось) *Jeż, wyciągając dłoń w żelaznej rękawicy — jest najlepszym dowodem!* [80, c. 167]. — *Napluć mi na prawo, na wójta i na jego pomoc!* — *wybuchnął* (бурхливо реагувати на щось) *Stregobor* [80, c. 108]. — *To chyba oczywiste* — *wybuchnęła* [80, c. 121]. — *Łoileś w zad Wawrzynoska, nie żałując ręki, a aptekarz wył* (видавати голосний, протяжний звук; голосно або пронизливо кричати; голосно, фальшиво співати), *wrzeszczał, płakał, wzywał pomocy boskiej i ludzkiej, błagał o litość, ba, obiecał nawet poprawę, ale w widoczny sposób nie uwierzyłeś. Wtedy nadbiegło kilku uzbrojonych bandytów, których w Rinde przyjęło się nazywać gwardią* [80, c. 290]. *Bruxa zawyła przesywająco, modulując głos w makabryczny zaśpiew, wytrzeszczyła na wiedźmina przepętnione nienawiścią oczy i wrzasnęła* (видати пронизливий, різкий звук; ляяти когось; голосно кричати) *znowu* [80, c. 80]. — *Kto mówił?* —

wrzasnął wójt. – Kto? Ze ja niby co, łapówki biorę? Nie pozwalam, powiadam! Won, powiadam! Witaj, Geralt [80, с. 92].

Всі ці дієслова є варіаціями одного спільного поняття «голосно розмовляти, створюючи шум».

Серед лексичних виділяються такі групи синонімів:

1. Безвідносні (абсолютні) синоніми — це слова, що зовсім не відрізняються одне від одного значенням і в усякому контексті можуть вживатися одне замість одного без будь-якої відмінності. Наприклад, автор використовує дієслова *wrzasnąć* – *krzyknąć* в значенні «крикнути»; і ще три рівнозначні синоніми *wieszczyć* — *prorokować* — *czytać przyszłość* зі значенням «віщувати майбутнє» [69].

— *Rzuć to!* — *wrzasnął* jeden ze strażników rozdygotanym głosem [80, с. 10].
— *Leć po ludzi, Treska!* — *krzyknął* do trzeciego, trzymającego się bliżej drzwi [80, с. 10]. *Zrozum, Nenneke, w transie Jola może zacząć wieszczyć. Prorokować, czytać przyszłość* [80, с. 253].

2. В мові найбільшу кількість становлять відносні синоніми, які різняться смисловими відтінками. Наприклад: *przebąkiwać* (говорити про що-небудь мало, боязко або неофіційно) — *Foltest, nawiasem mówiąc, zaczyna już przebąkiwać o małżeństwie i ogląda przesyłane przez sąsiednie dwory konterfekty, które dawniej zwykł był wrzucać do wychodka* [80, с. 15]; *mruczeć* (говорити щось тихо, невиразно, нерозбірливо; не надто голосно скаржитися, протестувати) — *Aż tak źle?* — *mruczał*, rozglądając się dookoła, nie zdejmując Znak [80, с. 54], — *Jedni mówią: osiemset...— Inni — mruknął* grodzierzca — *mówią o tysiącu* [80, с.18], *Wiedźmin nie odezwał się. Złodzieje mruzczeni do siebie cichcem* [80, с. 292], *Osadnicy pomruczeli między sobą, po czym Dhun pokasał w pięść i postąpił krok* [80, с. 214]; *wymamrotać* (розм. сказати щось тихо, невиразно) — *Tak, panie — wymamrotał* strażnik, opuszczając głowę [80, с. 10], *Potwór usiadł przy stole, opuścił głowę, splótł na brzuchu kosmate łapy, przez chwilę coś mamrotał, kręcąc młynka olbrzymimi kciukami, po czym ryknął z cicha, waląc łapą o stół* [80, с. 60], *Myszowór wiercił się, schylony, coś mamrotał* [80, с. 169]; *bełkotać*

(говорити невиразно, нерозбірливо; також: вимовляти невиразні звуки; сказати щось незрозуміле) — *Mówili — belkotal wieśniak, zezując na gęś — ze trzeba dać cosik wielmożnemu, bo inakszy...* [80, с. 92]; *jąkać się* (заїкатися) *Młynarz był przerażony, belkotal, jąkał się* [80, с. 24]; *burknąć* (сказати щось грубо, бурчати,) — *Nie ma — burknął karczmarz, patrząc na buty gościa, zakurzone i brudne. — W "Starym Narakorcie" pytajcie* [80, с. 8].

Всі розглянуті вище дієслова мають власні семантичні значення, хоч висловлюють єдине поняття «говорити невиразно», утворюючи синонімічне гніздо.

3. Синтаксичні синоніми, до яких належать близькі за змістом синтаксичні конструкції, словосполучення і речення. Наприклад: *Geralt, wciąż uśmiechnięty, nie odpowiedział* [80, с. 125]. — *Geralt milczał* [80, с. 14]. *Stworzenie przyklejone do grzbietu delfina obracało za nim maleńką twarzyczkę o wyrazie nieopisanej tęsknoty, pełną uroku, który sprawiał, że wciąż słyszało się pieśń — choć maleńkie, blade usteczka były zaciśnięte i nie dobywał się zza nich najmniejszy nawet dźwięk* [80, с. 77]. *Tylko przed królem ani mru-mru o możliwości wypadku przy pracy* [80, с. 19]. Наведені зразки синтаксичних синонімів *nie odpowiadać* (не відповідати), *milczeć* (мовчати), *nie dobywać najmniejszego dźwięku* (не видавати найменшого звуку), *ani mru-mru* (ані мур-мур) мають спільне значення «мовчати, не давати жодного звуку».

Конструкції *wypowiedzieć zaklęcie* (вимовити закляття), *wrzasnąć zaklęcie* (викрикнути закляття), *rzucić czar* (наслати чари), *rzucić urok* (наслати прокляття) є синтаксичними синонімами зі значенням «наслати закляття»: — *Czar trzeba rzucić, żadne zaklęcie nie rzuca się samo* [80, с. 27]. *Mówię ci, Geralt, ledwo zdążyłem wypowiedzieć zaklęcie, a ręce trzęsły mi się jak nie wiem, gdy ta dzika kocica leciała na mnie z mieczem* [80, с. 106]. — *Uwierz mi, nie rzucałem żadnych uroków* [80, с. 33]. — *Yennefer zaklęła wstrętnie, targnęła się i z całej siły kopnęła go kolanem w krocze. Zanim zdołał złapać oddech, wyrwała mu się, wrzasnęła zaklęcie* [80, с. 309].

Наступні зразки є синонімами в значенні «щось сказати різко, на підвищених тонах»: — *Nie wytrzeszczaj na mnie oczu!* — *Ostrit podniósł głos* (підвищити голос) [80, с. 30]. — *Uważaj, do kogo mówisz, włóczęgo!* — *krzyknął* (говорити дуже голосно; також: видавати дуже голосні, нерозбірливі звуки під впливом болю, страху тощо) *wściekle Ostrit, kładąc dłoń na rękojeści miecza* [80, с. 31]. — *Masz czelność sprzeciwić się księciu, niewiasto?* — *krzyknął* *Tailles, po czym odrzucił płaszcz na ramię, demonstrując w całej okazałości żłobkowany, lamowany mosiądzem napierśnik* [80, с. 86]. — *Medyka!* — *krzyknął* *Windhalm z Attre, schylony nad Rainfamem.* — *Wody!* — *wolał* (розмовляти дуже голосно з тим, хто знаходиться далеко; викликати когось, кого немає поруч; голосно просити або вимагати чогось) *jeden z braci ze Streptu, Dzirzygórka, dusząc własnym kaftanem tłący się gobelin.* — *Wody, prędzej!* [80, с. 182]. — *Błąd i nieudolność!* — *zawolał.* — *Nie należało tak czynić! Tu, na skrzydło, trzeba było skierować konnicę i uderzyć z flanki!* — *Ha!* — *ryknął* (розм. про людей: голосно, пронизливо кричати, співати, сміятися або плакати) *Crach an Craite, waląc kością o stół, znacząc twarze i tuniki sąsiadów kropelkami sosu* [80, с. 155]. — *Geralt!* — *zawolała* *Calanthe, krzywiąc usta i zapominając o tytułowaniu wiedźmina "szlachetnym Raviksem"* [80, с. 173]. — *Głuchy jesteś? Precz stąd!* — *wrzasnęło* (видати пронизливий, різкий звук; ляяти когось; голосно кричати) *stworzenie, po czym wydało z siebie odgłos będący czymś pośrednim pomiędzy kwikiem wieprza a rykiem jelenia samca* [80, с. 57]. — *Nie rozbiegać się!* — *wrzasnął* *Civril kręcąc głową, tracąc wiedźmina z pola widzenia. Zaklął, odskoczył w bok widząc, że grupa rozpada się zupełnie, kręci między stragany w szaleńczym korowodzie* [80, с. 130].

4. Контекстуальні синоніми, за якими в мові закріпилися одні лексичні значення, а в певному тексті вони вживаються з іншими. Наприклад, *тягнути*, *вибухнути*, *притримати*, *зламатися*, *заткнути*, *впасти*, *не мати голосу*, *плести*, *заскреготати*, *вибухнути* у своєму прямому значенні не мають нічого спільного зі словом *говорити* і, отже, не виступають як лексичні синоніми до нього, але в певних контекстах вони можуть виконувати своєрідну

синонімічну функцію до дієслова говорити. [59]. Наприклад: *Ale takie stwierdzenie **padło*** (впало) [80, с. 22]. — *Wtedy — **ciągnął*** (тягнув) *Velerad — jak mówilem, Foltest skrzyknął do nas całą gromadę czarowników* [80, с. 14]. — *Wiedziałem, że cię **zatka*** (заткне)— *powiedział. — Nalej sobie jeszcze, usiądź wygodnie. Opowiem ci całą historię. Wiedźmin czy nie wiedźmin, dobrze patrzy ci z oczu, a ja tam ochotę pogadać* [80, с. 65]. — *W moim domu baby **nie mają głosu*** (не мають голосу) [80, с. 94]. — *To chyba oczywiste — **wybuchnęła*** (вибухнула) [80, с. 121]. — *Śluchaj no, smarkaczu — przerwał Geralt, uśmiechając się paskudnie. — **Pohamuj*** (притримай) *rozlatany języczek. Mówisz do kobiety, której należy się szacunek* [80, с. 89]. — *Dosyć! — krzyknął cienko Tailles, a głos **załamał*** (зламався) *mu się w falset* [80, с. 89]. — *U każdej baby można stwierdzić coś takiego — zadrwił Geralt. — Co ty mi tu **pleciesz*** (плетеш)? [80, с. 102]. — *Nie lubimy czarowników — **zazgrzytał*** (заскрегомав) *Tavik, nie odrywając od Geralta zmrużonych ślepi* [80, с. 112].

Контекстуальні синоніми найчастіше вживаються в художніх творах: автори знаходять в них свіжі й яскраві засоби висловлення думок.

Стилістичні синоніми відрізняються одне від одного стилістичним і емоційним навантаженням. Вони характеризуються належністю до окремих стилів мовлення та різною мірою емоційно-експресивною забарвлення. Такими прикладами є: *powiedzieć, rozmawiać, mówić* (нейтральне), *syszeć* (презирливе), *gadać* (розмовне), *rzec* (книжне); *łgać* (розмовне), *kłamać* (нейтральне). Ідеографічні синоніми дають можливість вибрати найточніше слово з синонімічного ряду, щоб якомога краще передати ту чи ту думку [69]. Маємо підтвердження на сторінках роману:

— *Ważne — **powiedział*** (передавати ідеї чи інформацію словами) *wiedźmin* [80, с. 23]. *O czym chcielibyście **rozmawiać*** (обмінюватися думками за допомогою слів)? *Grododzierzca Velerad **powiedział** wam już chyba wszystko. Z pnam go i wiem, że **powiedział** prędzej za dużo niż za mało* [80, с. 21]. — *Co się tak gapisz? — **syknęła*** (говорити щось сердито, часто кризь зціплені зуби) *elfka, pochylając się* [80, с. 231]. — *A więc to tak — **syknęła**. — Gratuluje. Udało ci się*

mnie oszukać [80, c. 312]. — *Uważaj, Velerad — syknął Ostrit. — O strzydże gadaj* (розм. говорити, розповідати), *co chcesz, ale Addy nie obrażaj przy mnie, bo przy królu się nie odważasz!* [80, c. 23]. *No już, jazda, gadajcie mi tu wszystko, gadajcie, co macie na swoją obronę, bo jak nie, to klnę się na wszystkie relikwie, zatańczę z wami tak, że do śmierci nie zapomnicie! Gadać mi tu wszystko, zaraz, jak na spowiedzi!* [80, c. 295]. *Tego mi nie powiedziałeś, ty łysy durniu! Mądrzyłeś się, gadałeś, a o najważniejszym ani słowa! Dlaczego mi nie powiedziałeś, że ten demon...* [80, c. 301]. — *Siadaj, nie wstawaj — rzekł* (прорекати, сказати, відізватися) *król* [80, c. 24]. — *Zaproszenie przyjmuję — rzekł formalnie* [80, c. 59]. — *Przyzwalam — rzekła wreszcie. — Chcąc wierzyć, że powód, jaki tobą kieruje, jest dostatecznie ważny. Mów zatem, co cię sprowadza, Jeżu bez twarzy. — Dzięki za przyzwolenie — powiedział przybysz* [80, c. 164]. *Rycerz odwrócił się do Nenneke, skłonił z szacunkiem i zaczął mówić* (використовувати слова для передачі думок і переживань або для передачі інформації). *Mówił spokojnie i grzecznie. Mówił logicznie. Ale Geralt wiedział, że Falwick łże* (фальшивити, брехати) *jak pies* [80, c. 88]. — *Nie łżesz aby?* [80, c. 63]. — *Zabłądziłem — skłamał* (блефувати, брехати, фальшивити) *wiedźmin* [80, c. 58]. — *Nie — zgodził się wiedźmin. — Nie kłamali* [80, c. 201].

Стилістичні синоніми уможливають відтворення найточніших емоційно-експресивно-оцінних тонів висловлювання.

На предмет емоційного забарвлення ми розглянемо такі класи стилістичних синонімів:

а) синоніми поважних властивостей, емоційне забарвлення яких прямує від нейтрального до урочистості, формальності, піднесеності і т. ін., наприклад: від нейтрального *mówić* (використовувати слова для передачі думок і переживань або для передачі інформації), до урочистого або іронічного *rzec* (прорекати, сказати, відізватися), в залежності від мети висловлювання: — *Kontynuujmy — Calanthe przyjęła podane przez Drogodara udko bażanta i zaczęła je wdzięcznie ogryzać. — Jak mówiłam, wzbudziłeś moje zainteresowanie. Mówiono mi, że wy, wiedźmini, to ciekawa kasta, nie bardzo*

wierzyłam [80, c. 156]. — *Dlaczego nic nie mówisz?* — spytał niewyraźnie, przetykając. - *Co z tego, co o was mówią, jest prawdą?* [80, c. 63]. *To żart, nic nie mów* [80, c. 20].— *Grododzierzco* — **rzekł** Geralt [80, c. 19]. *Łajno ma w uszach* — **rzekł** jeden z tych z tyłu, a drugi zarechotał [80, c. 9]. — *Witaj* — **rzekł**, unosząc dłonie w przyjaznym geście [80, c. 55]. — *Taaak* — **rzekł** przeciągle Nivellen, dłubiąc pazurem w kąciku paszczy [80, c. 63].

б) синоніми знижених характеристик, в яких емоційне навантаження переходить від нейтрального до неповаги, презирства, насмішки і т. ін., наприклад: — *Królowo* — **powiedział** (нейтр. передавати ідеї чи інформацію словами) *cicho* — *potmijając już to, co wcześniej mówiłem* (використовувати слова для передачі думок і переживань або для передачі інформації) *o zabijaniu ludzi, zdajesz sobie oczywiście sprawę, że na przeznaczenie nie wystarczy miecza?* [80, c. 161]. — *Mnóstwo osób, jak widzę* — **powiedziała** przeciągle Calanthe — *ma na ten problem swoje poglądy i wypowiada je, nawet bez mego zezwolenia* [80, c. 168]. — *Wszyscy słyszeli* — **przemówił** Geralt — *jak baron z Tigg opowiadał o sławnych bohaterach odebranych rodzicom na mocy takich samych przysięg, jaką wymógł Jez na królu Roegnerze* [80, c. 173]. *Nenneke obmacała ranę, przemyśla ją i zaczęła kląć* (використовувати образливі або вульгарні слова) [80, c. 44]. — *Zaraz* — **powiedziała** kołatka zupełnie innym głosem. — *Geralt, to naprawdę ty? Wiedźmin zaklął cicho* [80, c. 96]. — *Nie rozbiegać się!* - **wrzasnął** (голосно кричати, видати пронизливий, різкий звук) *Civril kręcąc głową, tracąc wiedźmina z pola widzenia. Zaklął, odskoczył w bok widząc, że grupa rozpada się zupełnie, kręci między stragany w szaleńczym korowodzie* [80, c. 130]. — *A co proponujesz? Położyć się?* — **prychnął** (сказати щось грубо, сердито) *potwór* [80, c. 57]. *Znał to już na pamięć, zaczęła zaraz pierwszego dnia i nie zapomniwała psioczyć* (розм. голосно висловлювати своє невдоволення кимось, чимось) *za każdym razem, ilekroć zobaczyła pamiątkę po szponach królowny z Wyzimy* [80, c. 44]. — *Widziałem* — **charknął** (хрипко рохкати) *potwór* [80, c. 58]. — *Nie ma miejsca, hultaju, rivski włóczęgo* — **charknął** *ospowaty, stając tuż obok nieznanego* [80, c. 8]. — *Stać! Na miejsca!* — **charknął** *Dennis Cranmer,*

dotykając topora. Żołdacy zamarli. — Nie, hrabio — **powiedział** wolno krasnolud [80, c. 325]. — Uważaj, Velerad — **syknął** (говорити щось сердито, часто кризь зціплени зуби) Ostrit. — O strzydże **gadaj** (розм. говорити, розповідати), co chcesz, ale Addy nie obrażaj przy mnie, bo przy królu się nie odważasz! [80, c. 23]. — Zamilcz, Eist — **syknęła** wściekle królowa [80, c. 172]. — Co się tak gapisz? — **syknęła** elfka, pochylając się [80, c. 231]. — Calanthe — **rzekł** spokojnie. — Czy on mówi prawdę? — A nawet jeżeli — **wycodziła** (розм. говорити щось неохоче, повільно) królowa, przygryzając wargi i skubiąc zieloną szarfę na ramieniu — to co? [80, c. 167]. — Zauważyłem to — **wycodził** Geralt, też nie siląc się na serdeczność [80, c. 219], — Nie zdołam? — **wycodziła**, stając nad nim [80, c. 310], — Nie ucz mnie manier, Cranmer — **wycodził** rycerz. — I pamiętaj, że księżę wydał ci rozkazy, które masz wypełnić co do joty [80, c. 322], — Zobaczymy — **wycodził**, pochylony idąc w kierunku fontanny [80, c. 80].

Завдяки розгалуженій системі синонімів роману автор має можливість значно увиразнити думки і висловлювання персонажів з різних верств населення і рівня культури, надати мові експресії, а читачі отримують можливість насолоджуватися яскравими діалогами.

У творі превалує емоційно-експресивна, розмовна, просторічна лексика, що можна пояснити особливостями характеру циклу романів «Відьмак» та індивідуальної творчої манери письменника, його прагненням якнайточніше передати специфіку народного мовлення.

2. 3. Антонімія дієслів мовлення в романі А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання»

Антоніми (з грецької *anti* – проти та *онума* – ім'я) — слова, що є переважно зразками однієї частини мови, але мають протилежне значення. В такій парі кожне зі слів викликає асоціацію про друге: *mówić* — *milczeć*, *plakać* — *śmiać się*. Природна особливість роботи людського розуму справляє те, що одне поняття з такої пари викликає у мовця, як і в слухача, асоціацію про його протилежний відповідник.

Наявність у значенні слів таких ознак, яким притаманна шкала якісних або кількісних ступенів, а також можливість переходу у протидію або у діаметральну протилежність є запорукою створення антонімічних відношень між ними. Пари о'б'єднують слова за спільним загальним поняттям і крайніми ступенями якості, стану предметів, властивості тощо. Можлива антонімія між фразеологічними одиницями і окремими словами.

Науковці поділяють за семантичними і структурними показниками слова, що взаємно виключають один одне і знаходяться у протилежних пунктах ряду.

Виділяють два підвиди антонімів, на яких базується семантична класифікація протилежностей: контрарна і комплементарна.

Контрарна (градуальна) протилежність — виражається видовими діаметрально протилежними поняттями, «значеннєвий» простір між якими може заповнюватися одним або кількома додатковими проміжними членами, які ілюструють різні ступені переходу між симетрично розташованими зовсім протилежними значеннями: *krzyczeć — mówić — mamrotać — szeptać — milczeć*.

— *Leć po ludzi, Treska!* — **krzyknął** (говорити або кликати дуже голосно; також: видавати дуже голосні, нерозбірливі звуки під впливом болю, страху тощо) *do trzeciego, trzymającego się bliżej drzwi* [80, с. 10], — *Poselstwo ze Skellige!* — **krzyknął** *herold, już solidnie zachrypnięty* [80, с. 148], *Wszyscy znowu zaczęli krzyczeć jeden przez drugiego, pomstować i wymachiwać rękami* [80, с. 168], — *Zabijcie go!* — **krzyknęła** *królowa* [80, с. 178], *Jeszcze nie jesteście na wolności, łajdacy, przypominam! Widzicie ich! Jeden opowiada niestworzone historie, a drugi wyskakuje ze ściany i krzyczy o niewinności, życzę sobie, wrzeszczy, by mi uwierzono. Ma czelność życzyć sobie...* [80, с. 300], — **Mówisz** (використовувати слова для передачі думок і переживань або для передачі інформації) *o tych wydrwigroszach z gwiazdkami na kapeluszach?* [80, с. 14], **Mów**, *czego żądasz.* — *Zaraz — powiedział Duna, macając zabandażowany bok.* — *Kwestia ceny, mówicie* [80, с. 188], *Ale niech ci będzie, masz rację, było jak mówisz* [80, с. 197], — *Dlatego, że w tym, co oni mówili, nie było słowa prawdy.* — *Co proszę?* — *Żaden ze stworów, o których mówili, nie istnieje* [80, с. 200], *Myszowór*

wiercił się, schylony, coś **mamrotał** (розм. говорити тихо і невиразно) [80, с. 169], *Potwór usiadł przy stole, opuścił głowę, splótł na brzuchu kosmate łapy, przez chwilę coś **mamrotał**, kręcąc młynka olbrzymimi kciukami, po czym ryknął z cicha, waląc łapą o stół* [с. 60], — *Tak, panie — **wyamamrotał** strażnik, opuszczając głowę* [80, с. 10], — *O, matko moja — **szeptała*** (шепотіти щось, спілкуватися з кимось непомітно, поширювати якусь новину таємно) *królowa do Geralta, unosząc na moment wzrok ku sklepieniu w niemej rezygnacji* [80, с. 155], — *Nie wiem, Geralt — **szeptała**, po czym rysy stwardniały jej znowu* [80, с. 122], — *Zaczekaj — **szeptała**. – To twoje życzenie... Usłyszałam, czego sobie życzyłeś* [80, с. 316], — *Żegnaj — **szeptała** nie patrząc mu w oczy* [с. 330], *Rycerze i wielmoże **milczeli*** (нічого не говорити, не розмовляти, ні з ким не контактувати) [3, с. 171], *Potwór **zamilkł** na chwilę, otarł nos rękawem* [80, с. 66], ***Milczeli** obaj, wpatrując się w mrugające nerwowo płomyki świec* [80, с. 72].

Кожне наступна лексема в прикладах висловлює менший ступінь інтенсивності дії. Такі градуальні антоніми урізноманітнюють виразність мови в вибраному творі А. Сапковського, дозволяють читачеві відчутти повноту граней емоційних значень.

Комплементарні антоніми взаємодоповнюють один одне, але не характеризуються будь-якими проміжними ознаками або градаціями вияву відповідних показників: *witać* (привітати когось при зустрічі; реагувати певним чином на побачене; про вияв людські реакції: проявляється в момент приходу когось) — *żegnać* (прощаючись з ким-небудь, вимовляти традиційні формули і виконувати певні жести; розставатись з ким-, чим-небудь), *prosić* (ввічливо звертатися до когось, щоб отримати щось; зробити пропозицію словами чи жестами; звертатися до когось, як правило, у ввічливій формі, щоб переконати зайти в гості; звертатися до кого-небудь, зазвичай ввічливо, з пропозицією увійти в кімнату або зайти кудись) — *dziękować* (складати подяку). Порівняймо: — *Nareszcie. **Witaj**, wiedźminie* [80, с. 97], — ***Witajcie** nam, panie Kudkudaku — rzekła ceremonialnie królowa* [80, с. 147], — *Wielki to zaszczyt — rzekła Calanthe, lekko zarumieniona — **witać** ponownie na moim zamku*

świątyni rycerza, jakim jest Eist Tuirseach ze Skellige [80, c. 148], — Witaj nam, Jezusie z Erlenwaldu — **powiedziała** wolno Calanthe [80, c. 163], — **Żegnaj** — szepnęła nie patrząc mu w oczy [80, c. 330], — **Żegnaj**, dziwny człowieku — powiedział cicho Filavandrel do Geralta [80, c. 242], **Żegnam** pana ozieble [80, c. 225], — **Proszę cię**, Geralt [80, c. 108], — Czciogodna Nenneke, **proszę** o wybaczenie, ale księżę Hereward, mój senior, nie życzy sobie i nie będzie tolerował w swych włościach wiedźmina Geralta z Rivii [80, c. 88], — Geralt — powiedział Stregobor — kiedy słuchaliśmy Eltibalda, wielu z nas miało wątpliwości... Teraz ja ciebie **proszę** o podobny wybór [80, c. 109], — Dobrze — rzekł wiedźmin. — **Proszę** o twoją zieloną szarfę, Calanthe [80, c. 188], — **Dziękuję** ci, że zechciałaś ze mną porozmawiać. **Dziękuję** ci, Jola [80, c. 142], Kupiec promieniał, **dziękował**, aż się cały opluł [80, c. 68], — **Dziękuję**, królowo — Jezus z Erlenwaldu skłonił się jeszcze raz, dotknął piersi pięścią w żelaznej rękawicy [80, c. 163].

Ці діаметрально протилежні дії без ступенів переходу становлять бінарні опозиції.

За вектором дій виділяються антоніми-конверсиви, які описують ситуацію з позицій двох обов'язкових точок зору, від двох учасників події з протиставленням сем, проілюструємо: *pytać* — *odpowiadać*, *zadać zagadkę* — *odgadnąć*.

— Czy był ktoś, kogo zaatakowała, a przeżył? — **spytał** wiedźmin, pozornie nie zwracając uwagi na wybuch wielmoży [80, c. 23], Rada bym **zapytać**, w jaki sposób mogłabym ci tę wdzięczność okazać, lękam się jednak, że szlachetnego rycerza, składającego rycerskie ślubowania, kierującego się we wszystkich postępkach prawem rycerskim, takie pytanie może obrazić [80, c. 164], — Doprawdy? — Czy mam rozumieć — **spytał** ponuro wyspiarz — że równie beztrąsko traktujesz wszystkie obietnice? [80, c. 167], — Czy ktoś zechciałby mi objaśnić, co to było? — **spytał** marszałek Vissegerd, wyczołgując się spod zerwanego arrasu [80, c. 182], Tym, którzy **odmawiają**, przetrąca nogę, a czasem i obie. Idę więc do wójty, ile mi dacie, **pytam**, za tego trolla. Wójt otwiera gębę ze zdumienia. Jak to, **pyta**, a kto będzie most naprawiał, jak trolla nie stanie? [80, c. 194], — O tym zresztą przyszedłem z

tobą porozmawiać. **Odpowiadaj**, nieoficjalnie, krótko i jasno: będzie czy nie będzie? Nie zasłaniaj mi się tylko żadnym kodeksem [80, c. 24], — *Dosyć mam twoich pytań, wiedźminie, które ciągle zadajesz, zamiast odpowiadać na moje. Widocznie trzeba cię odpowiednio pytać* [80, c. 73], — *Prawda, prawda — stęknął mężczyzna o imieniu Duny, odpowiadając zamiast królowej, która zresztą nie miała zamiaru odpowiadać* [80, c. 184], — *Zaraz zadam ci zagadkę, jeśli ją odgadniesz, wygrales, a ja się wynoszę* [80, c. 224], — **Zadałem ci pytanie**, dziewczyno [80, c. 218], Geralt **odpowiedział**, że tak, że znacznie lepiej od ogierów. Nie był pewien, czy żart został dobrze odebrany. Wojewoda nie **zadawał** więcej pytań [80, c. 162].

Виразальні можливості антонімічних лексико-семантичних відношень не вичерпуються наведеними семантичними критеріями.

Квазіантоніми — несиметричні протиставлення протилежностей (не становлять крайніх або симетричних протиставлень і тому не можуть бути антонімами): *protestować* (*narzekać, zaprzeczyć, odmawiać, zaoponować*) — *zgodzić się* (*wyznać, przyznać, oświadczyć*) [68].

— *O, nie* — **zaprotestował** (рішуче виступати проти дії, яка вважається неправильною) *poeta* [80, c. 210], — *Nie, nie* — **zaprotestował** *Jaskier ze złośliwym uśmiechem* [80, c. 216]. *Zanim Geralt zdążył zaprotestować, diabeł zabeczkał, potupał racicami, smagnął ziemię ogonem i wyrecytował* [80, c. 224]. — *Ale nie narzeka* (говорити про щось з невдоволенням) *na brak klientów* [80, c. 265]. — *Geralt — odezwał się Jaskier, stając w strzemionach i zrywając dorodne jabłko z gałęzi wystającej poza ogrodzenie sadu. — Całą drogę narzekałeś, że coraz to trudniej przychodzi ci znaleźć zajęcie* [80, c. 200]. — *Nell'ea — zaprzeczył* (говорити про щось з невдоволенням). — *Ten ravienn, Aen Seidhe* [80, c. 229]. — *Nie zaprzeczę, gospodarzu* [80, c. 60]. *Nie zaprzeczysz, prawda?* [80, c. 279]. — *Nie, Chireadan — odpowiedział na pytanie. — Nie zaprzeczę. Dziękuję ci też za ostrzeżenie* [80, c. 280]. — *Tym, którzy odmawiają* (відмовити у виконанні чийогось прохання, пропозиції чи вимоги; розм. скасувати те, що було раніше вирішено), *przetnąc nogę, a czasem i obie* [80, c. 193]. — *Czy mogę przyjąć, że mu odmówiłeś tak jak mnie?* [80, c. 122]. — *Najchętniej — ciągnął Jeż, poruszając*

wibryсами i kłapiąc ryjkiem — natychmiast opuściłbym to miejsce wraz z Pavetta, ale nie odmówię sobie pewnej przyjemności [80, c. 177]. — Jeśli dobrze rozumiem — powiedział — mam stanąć do pojedynku, bo jeżeli **odmówię**, to mnie powieszą [80, c. 323]. — Jaki tam dzinn — **zaoponował** (не погоджуватися з чимось або кимось) [80, c. 273].

Наступні речення є нерізкими опозиціями до наведених вище прикладів:

— *Prawdopodobnie* — **zgodził się** (виразити згоду на щось; признати чіюсь правоту) *Geralt ponuro* [80, c. 275]. — *Nie jesteś* — **zgodziła się z uśmiechem** [80, c. 121]. — *Cóż* — **zgodził się poeta, nadal wpatrzony w zelówkę** — *może i nie byłbym* [80, c. 195]. — *Owszem* — **zgodziła się Nenneke bez uśmiechu** [80, c. 328]. — *Chociaż lękam się wzbudzić oburzenie i pogardę dumnego wiedźmina, wyznam* (розкрити секрет або щось важливе; вважати щось правильним і вірити в це) *ci, że wówczas biliśmy się o pieniądze* [80, c. 156]. *Chociebuż* — *powiedziała Calanthe, patrząc na Geralta* — *moja pierwsza bitwa. Chociaż lękam się wzbudzić oburzenie i pogardę dumnego wiedźmina, wyznam ci, że wówczas biliśmy się o pieniądze* [80, c. 156]. *Yennefer, posłuchaj mnie uważnie. Muszę ci coś wyznać... Muszę ci powiedzieć prawdę* [80, c. 311]. — *Coś z tego, co wymienili, musi tu być. Chociaż jedno! Przyznaj* (признавати або погоджуватися з чимось; говорити щось після роздумів, іноді неохоче). — *Przyznaję. Jedno tu jest z pewnością* [80, c. 201]. — *Beau Berrant. — Wiedźminowi wydało się, że Chireadan skrzywił się, wymieniając* (замінити щось або когось чимось іншим; подавати назву чогось або ім'я когось у певному порядку) *nazwisko* [80, c. 265]. — *Nie wiem* — **przyznał** *bard z głupią i zatroskaną miną. — Mówiąc szczerze, jestem raczej nieświadom, co się ze mną działo* [80, c. 299]. — *Pojęcia nie mam* — **przyznał** *obojętnie wiedźmin, nawet nie usiłując się zastanawiać* [80, c. 225]. — *Całą naszą wyprawę na kraniec świata opiszę w balladzie* — **oświadczył** (урочисто чи офіційно сповіщати про щось комусь) *Jaskier* [80, c. 243]. — *Mylisz się* — **oświadczył** *trubadur, kawałkiem drewna odrapując z dzbana muszle i skamieniałą, zbryloną glinę* [80, c. 257]. — *Ona chce soku z jabłek* —

oświadczył, po czym, unosząc się z wyraźnym trudem, usiadł na nakrytej kożuchem skrzyni i oparł się o piec [80, c. 267].

Дієслова в авторському тексті формують антонімічні пари за ознаками [68]:

1) високе, інтенсивне забарвлення ознаки – відсутність емоційної оцінки: *zagalopować się* (перен. зробити чи сказати більше, ніж належало) — *mówić krótko* (говорити коротко), *bluznąć* (богохульствовать) — *modlić się* (молитися). — *Zagalopowałeś się, Krepp — wtrącił Neville. — Mów krótko: czego Yennefer chce od tego geniusza?* [80, c. 296]; *Walnęła go nasadą pięści w oko i bluznęła prosto w twarz wiązanką obelg, których nie powstydzilby się krasnoludzki grabarz, a krasnoludzczy grabarze byli niezrównanymi plugawcami* [80, c. 308]; — *Proszę o ciszę — rzekł Krepp. — I o powagę. Modlę się* [80, c. 303]. *Musi się przygotowywać i modlić, jeśli coś ma wyjść z tego transu* [80, c. 47].

2) негативна характеристика – нейтральна оцінка: *rozedrzeć się* (в значенні «голосно закричати») — *szepnąć* (прошепотіти).

— *Do diabła z twoją modlitwą! — rozdarł się Neyille. — Lecę zbierać ludzi! Trzeba coś robić, a nie stać i gadać!* [80, c. 303]; — *Ach, ty psi synu! — rozdarł się niespodziewanie Crach an Craite, zrywając się z miejsca. — Ostatni głupek, który twierdził, że coś zrobiłem nadaremnie, został oszczypany przez kraby na dnie zatoki Allenker!* [80, c. 167]. — *Pójdziesz, psie nasienie, ale na powrozie! — rozdarł się ten rozdygotany* [c. 10]. — *Żegnaj — szepnęła nie patrząc mu w oczy* [80, c. 330]. — *Tridamskie ultimatum — szepnął wiedźmin* [80, c. 127]. — *O, matko moja — szepnęła królowa do Geralta, unosząc na moment wzrok ku sklepieniu w niemej rezygnacji* [80, c. 155]. — *Zaczekaj — szepnęła. — To twoje życzenie... Usłyszałam, czego sobie życzyłeś* [80, c. 316].

3) дія – протидія: *znizyć głos, sciszyć głos* (зробити щось тихішим або менш інтенсивним) — *unieść głos, podnieść głos* (підвищити голос); *zezwolić* (офіційно погодитися на щось; дозволити щось) — *zabronić* (не дозволити); *zacząć* (почати щось робити) — *przerwać, zaprzestać* (перешкоджати, зупиняти

на певний час роботи чогось, заважати чомусь; припинити щось робити до того, як воно закінчиться; перешкоджати комусь щось сказати або зробити):

Velerad ponownie ściszył głos prawie do szeptu, nachylając się przez stół [80, c. 17]; — *Nie wytrzeszczaj na mnie oczu!* — *Ostrit podniósł głos* [80, c. 30]; — *Dostojna Calanthe, zezwól, bym wypowiedział swój pogląd na problem, jaki tu mamy* [80, c.168]. *Jeśli królowa Calanthe zezwoli, wyłożę moją sprawę natychmiast, nie marnując waszego czasu* [80, c. 163]. *A co do ciebie, Jeżu, to jeszcze nie zdecydowałam, czy zezwolę Crachowi lub Rainfarnowi na spotkanie z tobą na ubitej ziemi, czy po prostu rozkażę cię powiesić* [80, c.169]. — *Jak zapewne zauważyłeś — zaczął, nalewając — okolica jest dość odludna* [80, c. 65]. — *Przysięga Roegnera... — zaczął Jeż, ale królowa przerwała mu natychmiast, grzotnąwszy o stół złotym pucharem* [80, c. 169]. — *Jakeśmy tu jechali — zaczął Pokrzywka — baczyliście, jak tu wszystko rośnie, jakie się tu zbiory udają* [80, c. 219]. — *Ujrzyć ją można — zaczął — letnim czasem, od Dni Maja i Czerwca aż po dni Paźdźierza, ale najczęściej zdarza się to we Święto Sierpu, które prastarzy zwali: «Lammas»* [80, c. 244]. *Niewątpliwie, jej uroda zrobiła wrażenie na biesiadnikach — Crach an Craite zaprzestał wrzasków, w milczeniu gapił się na Pavettę, zapominając nawet o kuflu piwa* [80, c. 160]. — *Babka zabroniła diabła bić — powiedział szybko Pokrzywka — aleć przecie wiemy, że to Lilie, bo babka... Babka tylko to gada, co jej Lilie każe* [80, c. 220]. — *Zabroniłaś mi mówić do niej* [80, c. 43].

Своєрідний тип антонімії в творі автора— становить вживання заперечення не для створення протилежних значень риторичних дієслів. Наприклад: *odpowiedzieć — nie odpowiedzieć* (— *Możliwe — odpowiedział półelf, nie przestając się uśmiechać* [80, c. 112], *Geralt, wciąż uśmiechnięty, nie odpowiedział* [80, c. 125]), *mówić — nie mówić* (— *Mówili — belkotał wieśniak, zezując na gęś — ze trzeba dać cosik wielmożnemu, bo inakszy... — Kto mówił? — wrzasnął wójt. — Kto? Ze ja niby co, łapówki biorę? Nie pozwalam, powiadam! Won, powiadam! Witaj, Geralt* [80, c. 92], — *Nic nie mów, Nenneke* [80, c. 330]), *przerywać — nie przerywać* (— *Na terenie tej świątyni rozkazy wydaję ja — przerwała Nenneke zimnym, władczym głosem* [80, c. 86], — *Nie przerywaj mi,*

zięciu — zmrużyła oczy *Calanthe*. - Twoja teściowa nie znosi, gdy **się** jej **przerywa** [80, c. 188]), **wtrącać** — **nie wtrącać** (*Mało tego, wystarczy takiemu **przerwać**, gdy mówi, lub **wtrącać** niestosowne uwagi, i już ma się zapewnione łamanie kołem. Królowa złożyła razem białe, wąskie dłonie i lekko oparła na nich usta, robiąc efektowną pauzę. Geralt **nie przerywał** i niczego **nie wtrącał** [80, c. 152]), **zadawać** — **nie zadawać** (— *Dosyć mam twoich pytań, wiedźminie, które ciągle **zadajesz**, zamiast odpowiadać na moje. Widocznie trzeba cię odpowiednio pytać* [80, c. 73], *Wojewoda **nie zadawał** więcej pytań* [80, c. 162]), **odezwać się** — **nie odezwać się** (— *Panie Falwick — **odezwał się** cicho wiedźmin* [80, c. 88], *Wiedźmin **nie odezwał się**. Złodzieje mruzcili do siebie cichcem* [80, c. 292]), **przeszkadzać** — **nie przeszkadzać** (*Powiedzcie, jak wygląda, skąd się wziął, w czym wam **przeszkadza*** [80, c. 206], *Mówiłam, twoje poglądy na religię są mi znane, nigdy **nie przeszkadzało** mi to zbyt i w przyszłości też zapewne **przeszkadzać nie będzie*** [80, c. 47]), **zadowalać** — **nie zadowalać** (***Zadowala** cię taka odpowiedź? **Nie zadowala**. Ale nie rób sobie z tego powodu wyrzutów, Yennefer* [80, c. 283]), **narzekać** — **nie narzekać** (— *Geralt — odezwał się Jaskier, stając w strzemionach i zrywając dorodne jabłko z gałęzi wystającej poza ogrodzenie sadu. – Całą drogę **narzekałeś**, ze coraz to trudniej przychodzi ci znaleźć zajęcie* [80, c. 200], *Ale **nie narzeka** na brak klientów* [80, c. 265]), **zaprzeczyć** — **nie zaprzeczyć** (— *Nell'ea — **zaprzeczył**. – Ten pavienn, Aen Seidhe* [80, c. 229], *Nie **zaprzeczysz**, prawda?* [80, c. 279]), **pytać** — **nie pytać** (— *Czy był ktoś, kogo zaatakowała, a przeżył? — **spytał** wiedźmin, pozornie nie zwracając uwagi na wybuch wielmoży* [80, c. 23], *Nie **pytała** o nic, ale rozglądała się bacznie, szukając tu twoich śladów* [80, c. 249]), **przepraszać** — **nie przepraszać** (— *Chyba tak — powiedział z ociąganiem. – Muszę. **Przepraszam** cię, Chireadan... — **Nie przepraszaj**. Wiem, co czujesz* [80, c. 303]).*

Антонімічні пари багатозначних слів можуть бути утворені між їхніми окремими значеннями, в силу невідповідності семантичної структури одного слова такій структурі його словесної семантичної опозиції.

Полісемічне слово може мати декілька антонімів, наприклад: *przerwać* — a) *dodać* (речення, предмет): *Velerad zapomniat **dodać**, że królowna porusza się z*

niewiarygodną prędkością i jest o wiele silniejsza, niż można wnosić z jej wzrostu i budowy [80, c. 23], *Obiecywałeś mu lekcję szacunku dla płci pięknej. Mówiąc o nim, pomijałeś jego oficjalny tytuł, ale **dodawaleś** inne określenia, budząc wielką uciechę wśród ciągnącej za tobą dziatwy* [80, c. 291]; б) *przerwać —podchwycić* (думку, предмет): — *W samej rzeczy — **podchwycił** Pokrzywka* [80, c. 223], в) *przerwać — kontynuować* (розмову, дію): — *Fenne — **kontynuował** — była u mnie pełny rok, potem wróciła do rodziny, z wielkim posagiem* [80, c. 69], — *Pole — **kontynuował** Dhun. – Dobrze mówię, Pokrzywka?... Kawał pola, **powiadam** wam* [80, c. 206], — *Moje życzenia — **kontynuował** poeta — są następujące* [80, c. 258], — *Choć milczycie — **kontynuował** Geralt — słyszę w waszym milczeniu głos rozsądku, panie Falwick* [80, c. 327].

Мовознавці також поділяють антоніми на:

— постійні (загальномовні): *pomijać tytuł — tytułować*.

— *Mówiąc o nim, **pomijałeś** jego oficjalny **tytuł**, ale dodawałeś inne określenia, budząc wielką uciechę wśród ciągnącej za tobą dziatwy* [80, c. 291], — *Nazywam **się** Renfri, psiakrew — poderwała głowę. – Pozwalam ci **pomijać** książęcy **tytuł**, ale przestań nazywać mnie Dzierzbą!* [80, c. 117]; — *Za moich czasów książętami zwykło się **tytułować** tylko tych, w żyłach których płynęła królewska krew, ale dzisiaj nie ma to, zdaje się, większego znaczenia* [80, c. 85], — *Przestań pieprzyć, Jaskier — parsknęła Nenneke. – I nie **tytułuj** mnie matką* [80, c. 191].

Такі антоніми не знаходять стилістичних перешкод для вжитку в різних текстах.

— контекстуальні (коли слово в певному тексті вживається в переносному значенні): *wydyszał — zastąpił wdechem*. Для зразка:

— *Nie rób drugiemu... — **wydyszał** wiedźmin — ...co tobie niemiło!* [80, c. 226]; *Powtórzył zaklęcie, zgodnie z zasadą bezpieczeństwa **zastępując** głoskę «e» **wdechem*** [80, c. 274].

Стилістична роль антонімів полягає в підсиленні виразності мови, в більш повній і експресивній передачі думок. А різноманітність таких лексичних одиниць становить широке поле для подальших досліджень.

2.4. Фразеологічні одиниці роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання» на позначення процесу мовлення.

Звичайно фразеологічною одиницею називають лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи, цілісне значення, відтворюється у мові за традицією, автоматично. Фразеологічна одиниця виступає як явище соціально зумовлене, апробоване спільною свідомістю носіїв мови.

Фразеологічні одиниці дають можливість витвору літературного мистецтва заграти різними барвами і показати багатство мови. Значна роль в цьому відведена фразеологічним синонімам. Наприклад: плескати язиком, ляпати язиком, молотити язиком, правити теревені, розводити теревені, плести нісенітницю. В одному синонімічному ряді ці синоніми пов'язуються з лексичними синонімами польської мови *mówić, gadać, prawić, zasypać potokiem wymowy* та ін.

Co mi masz do powiedzenia (є що сказати), *mości rozbójniku, zanim pójdziesz do lochu?* [80, с. 11]. *Tylko przed królem ani mru-mru* (бути нечутним, зануреним у тишу) *o możliwości wypadku przy pracy* [80, с. 19]. *Odpowiadaj, nieoficjalnie, krótko i jasno: będzie czy nie będzie? Nie zasłaniaj mi się tylko żadnym kodeksem* (прикрившись чим-небудь або поклавши перед собою щось, ставати непомітним для когось; відбиватися від чогось, щоб захиститися від чогось шкідливого або обтяжливого; виправдовувати своє безсилля чи небажання щось робити) [80, с. 24]. *Uwierz mi, nie rzucałem żadnych uroków* (насилати закляття) [80, с. 33]. *Plotka głosi* (подейкувати) *że ci ludzie przekonali po cichu wiedźmina, aby nie bawiać się w żadne ceregiele ani czary, zatkął strzygę, królowi powiedział, że czar nie podziałał, że córeczka spadła ze schodów, no że zdarzył się*

wypadek przy pracy [80, с. 17]. — *Mówi się, że stary Monck znalazł sposób, by zmusić do służby d'jinni, geniusza Powietrza. Krążyły pogłoski* (ходили чутки), że *niejednego* [80, с. 297]. *Wiedźmin zmełł w zębach przekleństwo* (подрібнити, змолоти що-небудь на дрібні частинки) [80, с. 289]. — *Torque, pobekując, dopadł konia, uchwycił się strzemienia i zasypał białowłosego elfa potokiem wymowy* (обрушити на когось мовний потік) [80, с. 232]. — *Nie spóźnij się na kolację — rzucił wójt przez ramię* (кинути через плече) — *bo Libusze będzie wściekła* [80, с. 115]. — *No, wiedźminie — powiedziała. — Dookoła jest już dostatecznie głośno, abyśmy mogli zamienić dyskretnie kilka słów* (обмінятися кількома словами) [80, с. 150]. В наведених зразках фразеологічні звороти мають характер риторичних.

Устами героїв саги А. Сапковського творяться такі фразеологічні протиставлення: *mówić — ani mru-mru, zamknąć pysk, pohamować język, nie dać dojść do słowa; nie zamienić ani słowa, nie mieć głosu*. А саме: — *Mówcie, babciu, mówcie* (використовувати слова для передачі думок і переживань або інформації) [80, с. 216]; — *Tylko przed królem ani mru-mru* (бути нечутним, зануреним у тишу) *o możliwości wypadku przy pracy* [80, с. 19]; *Nie licząc zdawkowego, ceremonialnego pozdrowienia, gdy powitała go jako „pana na Czterorogu”, królowa Calanthe nie zamieniła z wiedźminem ani słowa* (не обмінятися ані словом) [80, с. 146]; — *Zamknij pysk* (груб. закрій свого рота), *bo cię zdiełę tą kością!* [80, с. 155]; — *Zamknij się, Civril. Natychmiast* [80, с. 114]; — *Słuchaj no, smarkaczu — przerwał Geralt, uśmiechając się paskudnie. — Pohamuj rozlatany języczek* (притримай свій язик). *Mówisz do kobiety, której należy się szacunek* [80, с. 89]; *Czarnulka nie dała mi dojść do słowa* (не дала сказати ні слова). *Obrugła mnie nieelegancko, wzięła za kark i wrzuciła w portal* [80, с. 299]; — *W moim domu baby nie mają głosu* (не мають права голосу) [80, с. 94].

Багато фразеологізмів, виявлених у процесі дослідження, є синонімами чи виступають еквівалентами до різних типів слів, що описують акт мовлення. У своїх працях автор застосовував якомога більше різних форм однієї

фразеологічної одиниці, що значно збагатили мовну палітру його творів і дозволили уникнути повторів, про що свідчать наведені зразки.

На жаль, наше дослідження не може охопити всі твори А. Сапковського. Проте, може бути відправним пунктом для подальших наукових пошуків, а також може використовуватися у практичній роботі викладачів при вивченні творів відомого польського автора бестселерів, в дослідницькій діяльності студентів мовних навчальних закладів і небайдужих осіб для власної едукації.

3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМУНІКАТИВНИХ ДІЄСЛІВ РОМАНУ АНДЖЕЯ САПКОВСЬКОГО «ВІДЬМАК. ОСТАННЄ БАЖАННЯ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.

Цикл романів Анджея Сапковського «Відьмак» вже багато років викликає ажіотаж серед читачів довозла світу і його перекладено більше, ніж двадцятьма мовами. Можливість порівняти їх варіанти дає нам глибокий погляд на мову, її властивості, частотність вживання лексем, специфіку їх тлумачення і перекладацькі трансформації.

На сторінках першого роману серії «Останнє бажання» найчастіше зустрічаємо такі стилістично нейтральні предикати введення чужої мови, як *rzec, powiedzieć, mówić*. Цікаво, що тлумач при перекладі комунікативних дієслів для передачі думки автора часто вдається до синонімічної їх заміни.

— *Dom mój twoim domem* — **odrzekł** *stwór, również formalnie, choć niedbale*. [80, с. 59] (— *Мій дім – твій дім, – відповіло* *страшидо* *так само формально, хоча й трохи недбало* [55, с. 21].) — *Nieźle* — **rzekł** *wiedźmin* [80, с. 59]. (— *Непогано, – сказав* *відьмак* [55, с. 22].) — *Opowiadaj dalej, Nivellen. To zajmujące.* — **Powiadasz?** — **rzekł** *potwór, drapiąc się z chrzęstem pomiędzy uszami* [80, с. 69]. (— *Розповідай* *далі, Нівеллене. Це цікаво. Вважаєш?* – *сказало* *чудовисько, із хрускотом дряпаючи між вухами* [80, с. 26].) В прикладі **powiadasz** — **вважаєш** перекладач навіть підбирає дієслово за контекстом, щоб передати атмосферу.

— *Nie ma miejsca, hultaju, riviński włóczęgo* — **charknął** *ospowaty, stając tuż obok nieznanego* [80, с. 8]. (— *Нема місця, гультіпако, сволото рівійська, – чвиркнув* *віспуватий, ставши впритул до незнайомця*. [55, с. 3].) — *Widziałem* — **charknął** *potwór* [80, с. 58]. (— *Я бачив, – харкнуло* *чудовисько* [55, с. 21].) Перший варіант дієслова має значення «бризкати дрібними частинками, висловлювати презирство».

Наступний переклад **продовжувати** — **вести далі** є дієсловом і синонімічним зворотом з переносним значенням: — *Każdy Riv to złodziej* —

ciągnął ospowaty, zionąc piwem, czosnkiem i złością [80, с. 9]. (– Кожен рівієць – злодій, – **віє дали** віспуватий, дихаючи пивом, часником і злістю [55, с. 3].) — *Wtedy — **ciągnął** Velerad — jak mówilem, Foltest **skrzyknął** do nas całą gromadę czarowników* [80, с. 14]. (– У ті часи, – **продовжував** Велерад, – Фольтест, як я вже казав, закликав до нас цілу громаду чаклунів [55, с. 5].)

— *Słyszałem — **ciągnął** mężczyzna w kozuchu — jak wam starosta **bajedy** **prawili*** [80, с. 203]. (– Чув я, – **продовжував** чоловік у кожуху, – як вам староста **казочки балакали** [55, с. 74].) Тлумач знайшов просторічний еквівалент для створення відповідного ефекту.

В українському перекладі знаходимо цілу низку синонімів, що показують виражальні можливості рідної мови: — *Plać i wunoś się! — **wrzasnął** dziobaty* [80, с. 9]. — *Плати й вали звідси! — **верескнув** подзьобаний* [55, с. 3]. — *Rzuć to! — **wrzasnął** jeden ze strażników rozdygotanym głosem* [80, с. 10]. — *Кинь те! — **зарепетував** один зі стражників тремтячим голосом* [55, с. 3]. — *Zmuję zniewagę zakonu twoją krwią, odmieńcze! — **wrzasnął*** [80, с. 90]. — *Приниження ордену я змию твоєю кров'ю, виродку! — **крикнув*** [55, с. 33]. — *Mówili — **belkotał** wieśniak, zezując na gęś — ze trzeba dać cosik wielmożnemi, bo inakszy...* — *Kto mówił? — **wrzasnął** wójt* [80, с. 92]. — *Балакали, – белькотів селянин, косячись на гусака, – що тре дати шось вельможному, бо інакше...– Хто балакав? – **гарикнув** війт* [55, с. 34].

В тексті бачимо зразки емоційно забарвленої лексики: — *Pójdziesz, psie nasienie, ale na powrozie! — **rozdarł się** ten rozdygotany* [80, с. 10]. (– Підеш, сучий вилупку, але на мотузці! – **зайшовся** отой, із тремтливим голосом [55, с. 4].) — *Proszę o ciszę — rzekł Krepp. — I o powagę. Modłę się. — Do diabła z twoją modlitwą! — **rozdarł się** Neyille* [80, с. 303]. (– Прошу тиши, – сказав Крепп. – І поваги. Я молюся. – До диявола твою молитву! – **зарепетував** Невіль [55, с. 110].)

Лексеми в значенні «щось невиразно говорити» теж часто вживаються в романі і також мають кілька синонімів: — *Tak, panie — **wydamrotał** strażnik, opuszczając głowę* [80, с. 10]. (– Так, пане, – **промимрив** стражник,

опустивши голову [55, с. 4].) *Myszowór wiercił się, schyłony, coś **mamrotał***. [80, с. 169]. (*Мишовур крутився, нахилившись, і щось **бурмотів*** [55, с. 61].) Цікаво, що перекладач передає словом *burmotiti* польські синоніми *namroczesz* і *zamruczysz*: — *Dzisiejsza młodzież — **zamruczał** Myszowór. — Niedaleko pada jabłko... — Co tam **namroczesz**, czarowniku?* [80, с. 186]. (— *Теперішня молодь, — **забурмотів** Мишовур. — Яблучко від яблуньки... — Що ти там **бурмочеш**, чаклуне?* [55, с. 68].)

А дієслово *powiedzieć* щоразу перекладається як «сказати»: — *Na rozstajach, po karczmach przybijacie — **powiedział** cicho* [80, с. 11]. (— *На роздоріжжях, по корчмах прибиваєте, — **сказав** він тихо* [55, с. 4].) — *Wiem — **powiedział** nagle ten z warkoczem. — Już wiem, gdzie go widziałem!* [80, с. 111]. (— *Згадав, — **сказав** раптом той, із косою. — Уже згадав, де я його бачив* [55, с. 41].)

Дієслова *mruczał*, *mruknął*, як емоційно забарвлені, зазнають числених перетворень і набувають значень від *буркнути*, *бурмотіти* до *похвалитися*, *пошепотітися*: — *A — **mruknął** Velerad, patrząc na wytrawione na skórze runy.* [80, с. 11]. (— *A, — **буркнув** Велерад, дивлячись на витравлені на шкірі руни* [55, с. 4].) — *Aż tak źle? — **mruczał**, rozglądając się dookoła, nie zdejmując Znaکی* [80, с. 54]. (— *Аж так погано? — **бурмотів**, роздивляючись навколо, не знімаючи Знака* [55, с. 20].) — *„Lubią mnie zwierzaki” — **mruknął**.* [80, с. 76]. (— *Люблять мене тваринки, — **похвалилося** чудисько* [55, с. 27].) *Osadnicy **potruczeli** między sobą, po czym Dhun pokasłał w pięść i postąpił krok* [80, с. 214]. (*Поселенці **пошепотілися** між собою, після чого Дун відкашлявся у кулак і ступив уперед* [55, с. 78].)

Зразком широких виражальних можливостей української мови є переклад слова *zawołać*: — *Piwa! — **zawołał*** [55, с. 3]. (— *Пива! — **зукнув*** [55, с. 4].) — *Hej! — **zawołał**, nie kryjąc złości. — Już — odpowiedział głos, dziwnie znajomy* [80, с. 97]. (— *Гей! — **закричав** він, не приховуючи гніву. — Уже, — відповів голос, на диво знайомий* [55, с. 36].) — *Szlachetni panowie! — **zawołał***

herold. – Pavetta z Cintry! [80, с. 159]. (– *Шляхетне панство! – заволав герольд. – Паветта з Цінтри!* [55, с. 58].)

Дієслово **gadać** в романі вживається в різних ситуаціях, від нейтральних до просторічних і зневажливих і несе при цьому різне емоційне навантаження: — *Lece zbierać ludzi! Trzeba coś robić, a nie stać i gadać!* [80, с. 303]. (– *Я побіг збирати людей! Треба щось робити, а не стояти й **пам'якати!*** [55, с. 110].) *Co tu dużo gadać, znasz się na tym, orędzie też czytałeś* [80, с. 14]. (– *Що тут довго **говорити**, ти на тому знаєшся, та й відозву читав* [55, с. 5].) — *A, co tu gadać — odezwał się milcząco do tej pory Pokrzywka* [80, с. 27]. (– *А, що тут **базікати**, – відгукнувся Кропивник, який мовчав до цього часу* [55, с. 75].)

Щоб донести читачеві значення польського **perswadować**, перекладач вдається до зміни полярності і використовує негативне дієслово замість ствердного: *Potem, nie bez pomocy Addy, która wpłynęła na braciuszka, udało się wyperswadować szczeniakowi szybki ślub* [80, с. 13]. (– *Потім, не без допомоги Адди, яка зуміла вплинути на свого брата, вдалося **знеохотити** щеня від швидкого шлюбу.* 5) *Ja tylko raz, wiesz, próbowałem perswadować, a Adda...* [80, с. 33]. (– *Я тільки раз, знаєш, намагався **умовляти** її, а Адда...* [55, с. 13].)

Деякі риторичні дієслова навіть при неодноразовому вжитку в тексті складно перекласти в якийсь інший спосіб: — *To też — przytaknął Pokrzywka. – A i o czerwonym kurze parotknął* [80, с. 220]. (– *Це також, – **погодився** Кропивник. – А ще про червоного півня згадував* [55, с. 80].) *Jest ich nawet sporo — przytaknął grodzierzca, nie spuszczać z wiedźmina wzroku* [80, с. 16]. (– *Їх навіть забагато, – **погодився** бургомістр, стежачи за відьмаком.* [55, с. 6].)

Часом автор українського тексту вдається до перекладацьких трансформацій, наприклад, замінюючи *nawiasem mówiąc* на *до речі*: *Foltest, nawiasem mówiąc, zaczyna już przebąkiwać o małżeństwie i ogląda przesyłane przez sąsiednie dwory konterfekty, które dawniej zwykł był wrzucać do wychodka.* [80, с. 15]. (– *Фольтест, **до речі**, починає вже **бубонити** про шлюб й розглядає парсуни, що їх надсилають із сусідніх дворів, – а раніше звичайно викидав їх у вбиральню* [55, с. 6].) — *To wiedźmin — bąknął Nohorn* [80, с. 112]. (– *Це*

відьмак, – **буркнув** Ногорн. [55, с. 42].). А також надає різного значення однокореневим *przebąkiwać* і *baćkał*.

Для уникнення повторень у творі Сергій Легеза використовує можливості синонімічного звороту — *U każdej baby można stwierdzić coś takiego* — **zadrwił** Geralt [80, с. 102]. (– У кожної баби можна знайти щось таке, – **зіронізував** Геральт [55, с. 38].) — *Nie zapominaj o narzeczonej* — **zadrwił** Velerad [80, с. 18]. (– Не забувай про наречену, – **глузливо відказав** Велерад [55, с. 7].) — *Ktoś jedzie za nami* — *powiedział podniecony*. - *Na wozie!* — *Niesłychane* — **zadrwił** *wiedźmin, nie oglądając się* [80, с. 203]. (– Хтось за нами їде, – сказав збуджено. – На возі. – Нечувано, – **зіронізував** відьмак, не оглядаючись [55, с. 73].)

Знаходять свої відповідники у перекладі і фразеологічні одиниці: *Tylko przed królem ani mru-mru o możliwości wypadku przy pracy* [80, с. 19]. (От тільки перед королем – **анічичирк** про можливість нещасного випадку під час роботи [55, с. 7].) — *Słuchaj no, smarkaczu* — *przerwał Geralt, uśmiechając się paskudnie*. – **Pohamuj** *rozlatany języczek. Mówisz do kobiety, której należy się szacunek* [80, с.89]. (– Слухай-но, шмаркачу, – перервав його Геральт, паскудно посміхаючись. – Припини свого язичка. Ти говориш із жінкою, яку належить шанувати [55, с. 33].) — *W moim domu baby nie mają głosu* [80, с. 94]. (– У моєму домі від баби голосу – зась [80, с. 34].) *Czarnulka nie dała mi dojść do słowa* [80, с. 299]. (Чорнявка мені й слова вимовити не дала. Неелегантно вилаяла мене, узяла за карк і вкинула у порта. [55, с. 109].) *Torque, robekując, dopadł konia, uchwycił się strzemienia i zasypał białowłosego elfa potokiem wumowy* [80, с. 232]. (Торкве, побекуючи, підскочив до коня, ухопився за стремено й засипав біловолосого ельфа потоком слів [55, с. 84].)

На перший погляд дієслово **parsknąć** має один варіант перекладу, але тлумач навіть тут зумів збагатити предикативну палітру: — *Rzeczywiście, proste* — **parsknął** Velerad [80, с. 22]. (– Справді – проста, – **пирхнув** Велерад. [55, с. 8].) — *Głupiś* — **parsknęła** *kapłanka, podchodząc do łoża* [80, с. 43]. (– Дурненький, – **пирхнула** жриця, підходячи до ложка [55, с. 16]. — *Widzimy,*

widzimy — zapewnił Geralt. — Czekaliśmy, aż sama zobaczysz — **parasknął** Myszwór [80, с. 187]. (– Бачимо, бачимо, – запевнив Геральт. – Чекали ми, щоб ти сама помітила, – **змикнув** Мишовур [55, с. 68].)

Те саме є справедливим і для слова **wrzasnął**, і в нас в тексті з’являються не тільки **крикнув**, але й **вереснув, закричав, відгукнувся**: — *Głuchy jesteś? Precz stąd!* — **wrzasnęło** stworzenie, po czym wydało z siebie odgłos będący czymś pośrednim pomiędzy kwikiem wieprza a rykiem jelenia samca [80, с. 57]. (– Оглух? Геть звідси! – **вереснуло** страшидо, після чого видало звук, що був чимось середнім між кувіканням вепра й ревом оленя-самця [55, с. 21].) — *A niech cię cholera!* — **wrzasnął** Jaskier, aż echo zadudniło po wiklinach [80, с. 256]. (– А хай тебе холера! – **закричав** Любисток, аж відлуння пішло між вербами [55, с. 92].) — *To czysta, pierwotna Moc!* — **wrzasnął** druid, przekrzykując harmider i łomot. — *Ona nad tym nie panuje!* — *Wiem!* — **odwrzasnął** Geralt [80, с. 180]. (– Це чиста первинна Сила! – **крикнув** друїд, пересилуючи гармидер і гул. – Вона над тим не владна! – **Знаю!** – **відгукнувся** Геральт [55, с. 65].)

Сильні емоції, висловлені дієсловом *ruszcęć* передаються нам зі значенням заревіти, кричати: — *Utykaj, rókiś cały!* — **zaryczał** stwór, ale jak gdyby mniej pewnie. — *Bo jak nie, to...* [80, с. 57]. (– Біжи, поки цілий! – **заревіло** страшидо, але наче менш упевнено [55, с. 21].) — *Zdrowie! Chwała!* — **ryczeli** goście, spełniając ruchary i gliniane czark. [80, с. 156]. (– Здоров’я! Слава! – **кричали** гості, наповнюючи бокали й глиняні чарки [55, с. 57].) — *Vereena!* — **ryknął** Nivellen [80, с. 82]. (– **Вереена!** – **ревнув** Нівеллен [55, с. 30].)

При перекладі дієслів *rzec*, *potwierdzić*, *przuznać* знаходимо в тексті їх абсолютні відповідники українською мовою *сказати, підтвердити, визнати*: — *Zdjęłaś klątwę. Ty ją zdjęłaś* — **rzekł** wiedźmin. — *W momencie, gdy wyrzekłaś: „Daję ci Pavettę”, spełniło się przeznaczenie.* — *Dokładnie* — **potwierdził** druid. — *Na bogów* — **rzekł** wolno Duny [80, с. 187]. (– Ти зняла клятву. Ти її зняла, – **сказав** відьмак. – Тієї миті, коли **сказала**: «Даю тобі Павеетту», – **призначення** здійснилося. – Саме так, – **підтвердив** друїд. – Боги, – **повільно сказав** Дані. [55, с. 68].) — *Jest* — **potwierdził** Geralt. — *Ale tylko względem gospodarzy, którzy*

witają gości rykiem i zapowiedzią rozrywania na sztuki [80, с. 57]. (– Є, – **нідтвердив** Геральт. – Але тільки господарю, який вітає гостей ревінням і обіцяє роздерти їх на шматки [55, с. 21].) — Dalej **twierdzę**, że to ja jestem twoim dłużnikiem, wiedźminie [80, с. 188]. (– Я і далі **вважаю** себе твоїм боржником, відьмаче [55, с. 68].) — Za Jolą również — **przyznał** [80, с. 47]. (– Іолу також, – **визнав** він [55, с. 17].) — Tak — **przyznał** nie bez oporów [80, с. 249]. (– Так, – **зізнався** він, не опираючись [55, с. 90].)

На позначення поняття *warknął* бачимо в романі слова *ревнути*, *буркнути*, що синонімічно не стоять поруч, але створюють загальну атмосферу епізодів: — Światło! — **warknął** potwór, a łuczywo zatknięte w żelazny uchwyt natychmiast buchnęło płomieniem i korciem [80, с. 59]. (– Світло! – **ревнуло** чудовисько, і скіпка, заткнута у залізний держак, одразу вибухнула полум'ям і кіптявою. [55, с. 22].) — Wiesz, co ci powiem? — **warknął** trubadur [80, с. 203]. (– Знаєш, що я тобі скажу? – **буркнув** трубадур [55, с. 73].)

Запозичене з англійської мови *kontynuować* в романі має однозначний переклад «продовжувати»: — Fenne — **kontynuował** — była u mnie pełny rok, potem wróciła do rodziny, z wielkim posagiem [80, с. 69]. (– Фенне, – **продовжив** він, – була в мене цілий рік, а потім повернулася додому, із великим приданим. [55, с. 26].) — Pole — **kontynuował** Dhun. — Dobrze mówię, Pokrzywka?... Kawał pola, powiadam wam [80, с. 206]. (– Поле, – **продовжував** Дун. – Добре кажу, Кропивнику? [55, с. 75].)

Антонімом до вище розглянутого *kontynuować* є *przerwać*, але і тут незмінно знаходимо переклад «перебивати»: Wymiary te, dla nas niedostępne, zamieszkują istoty zwane geniuszami... — Zwane w legendach — **przerwał** wiedźmin. — Bo o ile mi wiadomo... — Nie **przerrywaj** — uciął Krepp [80, с. 296]. (Виміри ті, для нас недоступні, заселені істотами, званими геніями... — Званими у легендах, – **перебив** відьмак. – Бо наскільки мені відомо... – Не перебивай, – обрізав Крепп [55, с. 108].)

Лексемою з подібним *przerwać* значенням є *wtrącać*, і воно майже завжди перекладається однаково, словом *втручуватися*, окрім одноразової заміни на

форму недоконаного виду *вставляти*: *Mało tego, wystarczy takiemu przerwać, gdy mówi, lub wtrącać niestosowne uwagi, i już ma się zapewnione łamanie kołem. Królowa złożyła razem białe, wąskie dłonie i lekko oparła na nich usta, robiąc efektowną pauzę. Geralt nie przerywał i niczego nie wtrącał* [80, с. 152]. (*Мало того, варто такого перервати, коли він говорить, чи вставити недоречне зауваження, і ти вже забезпечив собі ламання колесом. Королева стулила білі вузькі долоні й легенько сперлася на них устами, зробивши ефектну паузу. Геральт не переривав і нічого не вставляв* [55, с. 56].) — *Dobrze już, dobrze — wtrącił wiedźmin, znudzony już nieco całym wydarzeniem* [80, с. 87]. (– *Добре, добре, – втрутився відьмак, трохи знуджений цією виставою* [55, с. 32].) — *Zagalopowałeś się, Krepp — wtrącił Neville* [80, с. 296]. (– *Щось вас заносить, Креппе, – втрутився Невіль* [55, с. 108].)

Нейтральне загальноживане дієслово *mówić* в значенні *говорити* сприймається нами природньо, як і його однокорінне *odmówić*. І тим незвичніше бачити вжите на противагу йому літературне *łgać* в грубому жаргонному перекладі *брехати*: *Rycerz odwrócił się do Nenneke, skłonił z szacunkiem i zaczął mówić. Mówił spokojnie i grzecznie. Mówił logicznie. Ale Geralt wiedział, że Falwick łże jak pies* [80, с. 88]. (*Рицар повернувся до Неннеке, шанобливо вклонився й почав говорити. Говорив спокійно й гречно. Говорив логічно. Але Геральт знав, що Фальвік бреше як собака* [55, с. 52].) — *Nie łżesz aby?* [80, с. 63]. (– *Чи ти не брешеш?* [55, с. 23].) *Wybaczenia prosim. Złgaliśmy, bo wstyd nas żarł* [80, с. 214]. (*Пробачення просимо. Збрехали ми, бо стидко нам було* [55, с. 78].)

В професійній діяльності спеціалісти часто стикаються з фальшивими друзями перекладача. Так, можуть вводити в оману відомі дієслова, наприклад, *pozdrawiać, witać, recytować* (від англ. *декламувати*): *Caldemeyn, obeznany widać z działaniem mechanizmu, zbliżył się, odchrząknął i wyrecytował: — Pozdrawia wójta Caldemeyn ze sprawą do Mistrza Iriona. Z nim pozdrawia wiedźmin Geralt z Rivii, także ze sprawą* [80, с. 96]. (*Кальдемейн, схоже, обізнаний із дією механізму, наблизився і, відкашлявшись, промовив: – Вітає*

війт Кальдемейн у справі до Майстра Іріона. Із ним **вітає** відьмак Геральт із Рівії, також у справі [55, с. 35].) — *Tur rogaty albo taurus* — **wyrecytowała** [55, с. 216]. (— Тур рогатий, альбо таурус, — **процитувала** [55, с. 78].) — *Nareszcie. Witaj, wiedźminie.* — *Stregobor!* — **zdziwił się Geralt** [80, с. 97]. (— *Напевні. Привіт, відьмаче.* — *Стрегоборе!* — здивувався Геральт [55, с. 36].) — **Witajcie nam, panie Kudkudaku** — *rzekła ceremonialnie królowa* [80, с. 147]. (— *Наші вітання, пане Кудкудаку,* — церемоніально промовила королева [55, с. 54].)

На сторінках роману знайшли своє місце лексеми *wybuchnął, rozległ się*, що могли б використовуватися як синоніми, але за контекстом є антонімами: — *Napluć mi na prawo, na wójta i na jego potoc!* — **wybuchnął Stregobor** [80, с. 108]. (— *Та плювати мені на право, на вїйта і його допомогу!* — **вибухнув Стрегобор** [55, с. 40].) — *To chyba oczywiste* — **wybuchnęła** [80, с. 121]. (— *Це ж очевидно,* — **вибухнула** [55, с. 45].) *W ciszy, jaka zapadła, rozległ się cichy, paskudny chichot* [80, с. 114]. (У тиші, що запала, **пролунало** тихе, паскудне хихотіння [55, с. 42].) — *Wszyscy słyszeli* — *w ciszy rozległ się spokojny głos Jeża* [80, с. 176]. (— *Усі чули,* — **пролунав** у тиші спокійний голос Сжака [55, с. 64].)

Одна й та сама лексема в різних ситуаціях для краси звучання спеціалістами часто може передаватися за допомогою синонімів: — *Tak przypuszczałem* — **truknął** [80, с. 211]. (— *Я так і думав,* — пробурмотів він [55, с. 77].) *Mat powody przypuszczać, że było inaczej* [80, с. 213]. (Я маю підстави **вважати**, що було інакше [55, с. 78].) — *Jestem Chireadan* — **przedstawił się** *wyższy z elfów, ten o wyrazistej twarzy* [80, с. 262]. (— Я — Хіреадан, — **представився** вищий з ельфів, той, із виразним обличчям [55, с. 93].) — *Geralt z Rivii* — **przedstawił się** *wiedźmin* [80, с. 263]. (— Геральт із Рівії, — **відрекомендувався** відьмак [55, с. 95].)

А в близько розташованих зразках, або взагалі в рамках однієї репліки синонімічний переклад дієслів виконати трохи складніше: *Coś z tego, co wymienił, musi tu być. Chociaż jedno! Przyznaj.* — **Przyznaję. Jedno tu jest z pewnością** [80, с. 201]. (Щось із того, про що вони казали, має існувати. Хоча б одне! **Визнай.** — **Визнаю.** Одне тут є напевне [55, с. 73].) — *Wiesz, że*

uratowany Roegner sam, z własnej woli, **zaprzysiągł** dać mi to, czego tylko zażądam. ... I król **zaprzysiągł**, że tak się stanie [80, с. 166]. (– Знаєш, що врятований Ройгнер сам, із власної волі, **заприсягнувся** віддати мені все, чого я тільки забажаю. ... I король **заприсягся**, що так і буде [55, с. 60].) *Poznaliśmy się na festynie w Gulecie i **namówiłeś** mnie... — To ty mnie **namówiłeś*** [80, с. 197]. (Пам'ятаєш? Ми познайомилися на фестивалі у Гулеті, й ти підмовив мене... — Це ти мене підмовив [55, с. 71].) — *Nie chcę być niedyskretna, ale **powiedz** mi... **Powiedz**, jak wyście się poznali?* [80, с. 253]. (– Не хочу бути нетактовною, але **скажи** мені... **Скажи**, як ви познайомилися? [55, с. 92].)

Грубе прохання перестати розмовляти в більшості вживань перекладається одним варіантом, крім зовсім просторічного синонімічного звороту: — *Niech cię, Renfri — wykrztusił mieszaniec. — Ważne... wydarzenie! — **Zamknij się**, Civril. Natychmiast* [80, с. 114]. (– А бодай тобі, Ренфрі, – видавив напівкровка. – Важлива... подія! – **Заткнися**, Ківріле. Негайно! [55, с. 42].) — *Tak jest! Słusznie! — krzyknął Windhalm z Attre. — Kto cię pyta, gówniarzu? — Sam jesteś gówniarz! — **Zamknij pysk**, bo cię zdzielę tą kością! — Siedź na rzyci i milcz, Crach — zawołał Eist Tuirseach, przerywając konwersację z Vissegerdem* [80, с. 155]. (– Так воно і є! Слушно! – гукнув Віндгальм із Аттре. – Хто тебе, шмаркачу, запитує? – Та ти сам шмаркач! – **Писок стули**, бо я тобі кісткою в морду дам! – Сядь на жопу та помовч, Краху, – вигукнув Еїст Турсех, перервавши бесіду з Віссегердом [55, с. 57].)

Вживання в тексті оригіналу антонімів, утворених за допомогою негативної частки *nie* дає можливість тлумачу добирання емоційно заряджених зворотів при перекладі: *Nie licząc zdawkowego, ceremonialnego pozdrowienia, gdy powitała go jako „pana na Czterorogu”, królowa Calanthe **nie zamieniła** z wiedźminem **ani słowa*** [80, с. 146]. (Якщо не зважати на формальне церемоніальне вітання, коли вшанувала його як «пана Чотирирога», королева Каланте **не перемовилася** з відьмаком **жодним словом** [55, с. 53].) — *No, wiedźminie — powiedziała. — Dookoła jest już dostatecznie głośno, abyśmy mogli **zamienić** dyskretnie **kilka słów*** [80, с. 150]. (– Ну, відьмаче, – сказала вона, –

довкола досить голосно, аби ми змогли непомітно сказати кілька слів [55, с. 55].) *Zarysy i kształty pochłoneły go tak, że zaniemówił* [80, с. 274]. (Контури й форми привабили його настільки, що він аж замовк [55, с. 99].)

Часто дієслова мовлення піддаються трансформації пояснення при перекладі: — *Czego chcesz? — Pogadać. — Kpisz, czy jak?* [80, с. 253]. (— Чого хочеш? — Порозмовляти. — Смієшся, чи як? [55, с. 81].) — *Argumentujecie urokliwie, kapitanie, wręcz fascynująco — zakpił Jaskier* [80, с. 253]. (— Аргументація чарівна, капітане, майже захоплива, — саркастично сказав Любисток [55, с. 188].)

Для передачі предикату *stwierdził* тлумач використовує аж три синоніми — *Absolutnie — stwierdził twardo krasnolud i popatrzył na Falwicka* [80, с. 234]. — Абсолютно, — твердо погодився тном і подивився на Фальвіка [55, с. 188].) — *Ciężki — stwierdził zimno* [80, с. 325]. (— Важкий, — констатував холодно [55, с. 188].) — *Nie odpowiadasz — stwierdziła fakt Nenneke, uśmiechając się lekko* [80, с. 252]. (— Ти не відповідаєш, — ствердила факт Неннеке, легенько усміхаючись [55, с. 91].) — *Nie użalam się. Stwierdzam fakty* [80, с. 194]. (— Я не бідкаюся. Констатую факти [55, с. 70].)

Українське дієслово *zаявив* знайшло в романі своїх польських відповідників *oznajmił* і *oświadczył*: — *Całą naszą wyprawę na kraniec świata opiszę w balladzie — oświadczył Jaskier* [80, с. 243]. (— Цю нашу експедицію на край світу я опишу в баладі, — заявив Любисток [55, с. 88].) — *Lat temu piętnaście — oznajmił głośno — twój małżonek, pani Calanthe, król Roegner, pobłądził był na łowach w Erlenwaldzie* [80, с. 164]. (— П'ятнадцять років тому, — заявив він голосно, — твій чоловік, пані Каланте, король Ройгнер, був заблукав на полюванні в Ерленвальді [55, с. 60].)

Окремий інтерес визивають у читачів українські еквіваленти рідко вживаних на сторінках роману дієслів. Часом, судячи з написання, можна сподіватися на певний переклад. Але тлумач, розв'язуючи літературні задачі, застосовує приємні несподіванки: — *Parszywe czasy nastały — monologował Velerad pociągając z kufła* [80, с. 12]. (— Паршиві часи настали, — ремствував

Велерад далі, сьорбаючи з кухля [80, с. 5].) *Wiedźmin zmełł w zębach przekleństwo* [80, с. 289]. (Відьмак **стримає** прокляття [55, с. 10].) *Omamila mnie, zrobiła ze mnie, jak mówią krasnoludy, wała* [80, с. 292]. (Вона мене **оманила**, зробила з мене, як це тноми кажуть, гевала [55, с. 105].) *Ale takie stwierdzenie padło* [80, с. 22]. (Але думка така **звучала** [55, с. 8].)

Рідкісні дієслова (*gawędzić*) зачіпають старослов'янські струни в наших душах і перекладач для передачі їх змісту вдається до застосування просторічних синонімів (*побалакати, поговорити, теревенити*): *Ale spróbuj wytłumaczyć to Nenneke. Siadaj, pogawędzimy* [80, с. 192]. (Але спробуй **розтлумачити** це Неннеке. Сідай, **побалакаємо** [55, с. 69].) *Ale po miesiącu jadałiśmy już przy jednym stole, gawędziliśmy i chodziliśmy na długie spacery* [80, с. 68]. (Але за місяць ми вже їли за одним столом, **теревенили** й ходили на довгі прогулянки [55, с. 25].) — *Moje głębokie uszanowanie, czcigodna matko — zakwilił kretyńsko* [80, с. 191]. — Моє глибоке шанування, достойна мати, — **заквилив** дурнувато [55, с. 69].)

Розмовна презирливо-зневажна лексика дуже добре передає настрої героїв і їх ставлення один до одного: — *Wiesz, Geralt — paplał bard, krocząc za wiedźminem wąską, nierówną ścieżką wśród konopi* [80, с. 210]. (— Знаєш, Геральте, — **теревенив** бард, крокуючи за відьмаком вузькою нерівною стежиною серед конопель [55, с. 76].) *Przestań pleść, Jaskier* [80, с. 211]. (Перестань **патякати**, Любистку [55, с. 77].)

Лексема *spiskować* має значення «організовувати заколот», але в контексті розмови королеви з гостем набуває смислу «приватно, тихо розмовляти» — *Ani słowa więcej, Geralt. Zbyt długo już spiskujemy* [80, с. 162]. (— Ані слова більше, Геральте. Ми вже занадто довго **спілкуємося** [55, с. 59].)

Всі з дитинства пам'ятають слово *жахатися*, але й тут перекладач нас здивував: — *Tak — zachnął się Foltest* [80, с. 25]. (— Так, — **підвищив** голос Фольтест [55, с. 9].)

Багато дієслів не потребують додаткової обробки і в перекладі знаходять своє пряме значення: — *A, zaraza — podniecił się potwór. Jeszcze mnie będzie*

obrażał, przybłąda [80, с. 57]. (– *A, зараза, – захвилювалося чудовисько. – Він ще мене ображати стане, приблуда* [55, с. 21].) *Ale chociaż była miła i nad podziw rozgarnięta, język mi się plątał, kiedy z nią rozmawiałem* [80, с. 68]. (Та хоча була вона мила й на диво кмітлива, язик у мене, коли я із нею балакав, *заплітався* [55, с. 25].) — *Nie lubimy czarowników – zazgrzytał Tavik, nie odrywając od Geralta zmrużonych ślepi* [80, с. 112]. (– *Ми чаклунів не любимо, – скреготнув Тавік, не зводячи з Геральта примружених баньок* [55, с. 41].) *Zakładam, że wiesz, co to metafora, Geralt?* [80, с. 246]. (*Закладаюся, що ти знаєш, що воно – «метафора», га, Геральте?* [55, с. 139].)

Лексема *wycedził* теж перекладається тільки в одному варіанті, хоч і вжита у переносному значенні: — *Zobaczmy – wycedził, pochylony idąc w kierunku fontanny* [80, с. 80]. (– *Побачимо, – процідив він, йдучи, похилившись, у бік фонтану* [55, с. 30].)

Не обійшлося і без сучасного сленгу: — *Streszczaj się, Kudkudak – zmarszczyła brwi Calanthe* [80, с. 170]. (– *Коротше, Кудкудаче, – насупилася Каланте* [55, с. 62].)

Комунікативне дієслово *burknął* перекладається однозначно і без варіантів, а *nudziła* — отримало новий відтінок, створюючи атмосферу: — *Tata – nudziła monotonnie Marilka. – Kiedy pójdziemy na jarmark? Na jarmark, tata!* — *Cicho, Marilka – burknął Caldemeyn, wycierając talerz chlebem. – Więc jak mówisz, Geralt?* [80, с. 126]. (– *Тату, – монотонно скиглила Марілька. – Коли ми підемо на ярмарок? На ярмарок, тату! – Цить, Марілько, – буркнув Кальдемейн, витираючи тарілку хлібом. – Про що ти кажеш, Геральте?* [55, с. 46].) — *Tak po prawdzie – burknął Dhun – to nie bardzo. – Wytłumaczę wam* [80, с. 223]. (– *Як по правді, – буркнув Дун, – то не дуже. – То я вам розтлумачу* [55, с. 81].)

Числені предикати, що були вжиті автором роману не більше пари раз кожний в першому томі, мають зрозуміле україномовним читачам значення і в порівняльному перекладі не відрізняються: — *Odbił... – stęknął Piętnastka. – Odbił w locie... – W kupę – skomenderował Civril* [80, с. 130]. (– *Відбив... –*

*простогнав П'ятнастка. – Відбив у польоті... – Докупи, – скомандував Кіпріл [80, с. 48].) — Ale jatki — **zasapał**. – Widziałem, Geralt, wszystko widziałem w kryształach... [80, с. 134]. (– Ото різанина, – **просонів** він. – Бачив, Геральте, усе бачив у кристалі... [55, с. 49].) — A ja chciałem z nim walczyć jak z rycerzem! — **zawtórował** Rainfarn [80, с. 177]. (– А я хотів битися з ним як із лицарем! – **вторив** Райнфарн [55, с. 64].)*

Дієслово *zaintonowali* має переклад «заспівали», але тлумач надає лексемі синонімічного зневажливого значення: *Zgromadzeni w końcu stołu młodsi i mniej ważni komesi, podochoceni, **zaintonowali** fałszywie znaną piosenkę o rogatym koziołeczku i mściwej, pozbawionej poczucia humoru babuleńce* [80, с. 162]. (Зібрані в кінці столу молодші й менш впливові комеси, підвипивши, **затягли**, фальшивлячи, відому пісеньку про рогатого козлика і мстиву, позбавлену почуття гумору бабуся [55, с. 59].)

Слово *tamlać* в словнику бачимо зі значенням «шамкати = невиразно говорити» що перетворюється у тексті на *плямкати* і *бурмотіти*, даючи більш детальну характеристику способу передачі звуків тим чи іншим мовцем: — *Wiedźmak — **zamamlala** babka* [80, с. 216]. (– Ведьжмак, – заплямкала бабуся [55, с. 78].) — *Co tam **mamlesz**, Tavik?* [80, с. 111]. (– Що ти там бурмочеш, Тавіку? [55, с. 41].)

Дієслово *zaoponować* відсилає нас до іменника *oponent* і означає «бути проти», виливається в предикат *заперечити*: — *Jaki tam dzinn — **zaoponował*** [80, с. 273]. (– Та який там джін, – заперечив він [55, с. 99].)

При порівняльному аналізі двох різномовних редакцій роману «Відьмак. Останнє бажання» декого може заскочити дієслово *naglić*, яке може вважатися фальшивим другом перекладача: — *Opowiadaj! — **ponaglił** go głos dobiegający z nicości, sponad zarysów* [80, с. 274]. (– Розкажуй! – поквапив голос, що долинав із ніщо над контурами [55, с. 99].)

На перший погляд деякі доволі зрозумілі зразки риторичних дієслів можуть під впливом висловлюваних емоцій набувати розмовно-зневажливих інтонацій: *Nie tylko **głosowali** za tym w radzie, ale **gardłowali** przeciw niej po*

karczmach i obmawiali w niewyszukany sposób [80, с. 290]. (Не тільки голосували за те в раді, але дерли проти неї горлянку по корчмах і обмовляли непристойними словами [55, с. 106].) *Elf i wiedźmin milczeli. - Żeby coś takiego... — zachłysnął się burmistrz* [80, с. 295]. (Ельф і відьмак мовчали. – Якби щось таке... – бургомістр аж захлинувся [55, с. 107].)

А в деяких прикладах глибоко розібратися допоможе тільки словник або тлумач, бо слова, що в україномовних читачів викликають віддалені асоціації з певними поняттями, насправді мають зовсім інше значення: *Dworujesz sobie ze mnie? — Wybaczcie — zająknął się Geralt. - Mówiąc szczerze, to nie znam... znaczenia tych słów. — Nie powtarzajcie więc, czego nie znacie!* [80, с. 298]. (Знущаєшся з мене? – Вибачте, – видавив Геральт. – Щиро кажучи, я не знаю... значення цих слів. – Тож не повторюй, чого не знаєш! [55, с. 108].) *Walnęła go nasadą pięści w oko i bluznęła prosto w twarz wiązanką obelg, których nie powstydzilby się krasnoludzki grabarz, a krasnoludzczy grabarze byli niezrównanymi plugawcami* [80, с. 308]. (Вона гепнула його зап'ястям в око й просто в обличчя жбурнула низку лайки, якої не постидався б і гномський гробар, а гномські гробарі були незрівнянними лихословами [55, с. 112].)

Дієслово *rzucić* перекладається як *кидати*. Але в реаліях магічного світу при застосуванні залять їх не *кидають*, а традиційно *накладають*: *Ja nie rzucam zaklęć!* [80, с. 302]. (Я не накладаю залять! [55, с. 110].)

Такий короткий предикат, а теж може передаватися синонімічно: — *Nie tak łatwo mnie zabić... Urwała* [55, с. 305]. (– Мене не так легко вбити... Вона *урвала* себе.111) *Nie pozwolę... Urwał* [55, с. 284]. (Я не дозволю... – *перервав* себе [55, с. 103].)

На сторінках роману *wydać rozkazy* має однозначний переклад: — *I pamiętaj, że książkę wydał ci rozkazy, które masz wypełnić co do joty* [80, с. 322]. (– I пам'ятай, що князь *відав* тобі *накази*, які ти маєш виконати до йоти. [55, с. 117].) — *Trzeba czekać — powtórzył kapłan. — Ale nie z założonymi rękami. Wydajcie rozkazy, burmistrzowi* [80, с. 302]. (– Треба чекати, – повторив жрець. – Але не склавши руки. *Видайте накази*, бургомістре [55, с. 110].)

Анджей Сапковський, описуючи події всесвіту Відьмака, добирав насправді рідкісних слів диференційованих стилів, що збагачують виражальні можливості мови оригіналу, перекладу і читачів: *Znał to już na pamięć, zaczęła zaraz pierwszego dnia i nie zapomniała **psioczyć** za każdym razem, ilekroć zobaczyła pamiątkę po szponach królowny z Wyzimy* [80, с. 44]. (Він знав уже те напам'ять, бо почала з першого дня і не забувала **сварити** кожного разу, скільки бачила згадку від пазурів принцеси з Визіма [55, с. 16].) — *Słyszę... muzykę... - **zaszlochał** nagle Jaskier* [80, с. 240]. (— Я чую... музику... — схлипнув раптом Любисток [55, с. 87].)

Сергій Легеза до тлумачення роману підійшов дуже відповідально, намагаючись віддзеркалити фентезійну картину світу і передати всі тонкощі найяскравішими зразками живої народної мови: — ***Zatkało** — przyznał Geralt. — Wiedziałem, że cię **zatka** — powiedział. - Nalej sobie jeszcze, usiądź wygodnie* [80, с. 65]. (— **Сторонів**, — признався Геральт. — Я знав, що **сторонієм**, — сказало. — Налий собі ще, сядь зручніше [55, с. 24].)

ВИСНОВКИ

Дослідження функційно-стилістичних особливостей дієслів мовлення у художньому творі «Відьмак. Останнє бажання» А. Сапковського дало можливість простежити багатство мовної палітри як окремого твору, так і авторської майстерності

На основі аналізу наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних лінгвістів дієслівні лексеми на позначення поняття мовлення покласифіковано за ознакою співвіднесеності дієслівних одиниць з фактами дійсності та наявності спільних сем, що дало змогу системно описати вибраний матеріал і схарактеризувати мовні особливості роману А. Сапковського.

Контекстний аналіз виокремлених лексем засвідчує активне використання автором синонімічних можливостей мови. Встановлено, що особливу роль мають функції синонімів і смислових ознак у їхній семантичній структурі, а також описано семантичне значення фразеологічних одиниць, що передають чуже мовлення. Широка палітра синонімів дієслів на позначення процесу мовлення свідчить про майстерне володіння словом. Синонімічні лексеми виконують і текстотвірну функцію, і характеристичну, і функцію заміщення, що є характерним для синонімічності взагалі.

Методами лінгвістичного аналізу: компонентного (аналізу словникових дефініцій) та контекстуального аналізів, описового методу, дистрибутивного, та корпусного аналізів вдалося виокремити комунікативні дієслова, скласифікувати їх за стилістичними особливостями, проаналізувати парадигми дієслів мовлення в межах лексико-семантичного поля «мовлення»

На основі спостережень за мовою персонажів зроблено семантичний аналіз дієслів мовлення, з'ясовано стилістично нейтральні лексеми і семантично забарвлені. У результаті узагальнено, що експресивно і емоційно забарвлені одиниці мовлення надають художньому мовленню виразності, мають більший вплив на сприйняття авторського задуму читачами.

Антонімія лексичних одиниць на позначення мовлення переконливо засвідчує належність лексеми до тієї чи іншої моделі, а також є підставою для встановлення когезії дієслів мовлення. За допомогою описового методу ми змогли інвентаризувати та класифікувати аналізований матеріал; дистрибутивний аналіз визначає основні структурні моделі дієслів. Дослідження в розрізі корпусного аналізу визначають моделі, встановлюють в межах контексту синонімію, антонімію комунікативних дієслів і їхніх текстових характеристик. Антонімічні відношення у групах комунікативних дієслів підкреслюють семантико-стилістичні особливості лексичних одиниць. Аналіз лексико-семантичних зв'язків у межах лексико-семантичного поля дієслів мовлення; уможливорює зіставлення парадигматичних й текстових особливостей предикатів на позначення мовлення, виявлення їхньої взаємозалежності і системності.

Зіставлення функцій та засобів позначення акту мовлення в польсько-українському перекладі роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання» дає змогу оцінити мовну майстерність перекладача, виявити основні семантико-стилістичні й прагматичні компоненти, які відграють важливу роль у процесі перекладу, адже перекладач мусить віднайти найточніші варіанти передачі нюансів кожної одиниці, щоб не спотворити авторський задум, і не вдаватися до низькопробного дослівного перекладу, щоб розкрити лексичні й стилістичні можливості мови перекладу.

Результати дослідження можуть бути використані в теоретичних та практичних курсах із «Сучасної польської мови», «Практичного курсу польської мови», «Методики викладання польської мови», «Історії мови», «Стилістики», «Культурології», «Літературознавства», «Країнознавства Польщі», «Українського і польського фольклору». Можна використовувати для самостійного ознайомлення, написання наукових робіт тощо.

Дослідження мови інших творів Анджея Сапковського – перспективна лінгвістична наукова розвідка, оскільки його творчість охоплює досить великий часовий період процесу написання, а отже, можна простежити і

синхронічному, і діяхронічному аспектах різні семантичні групи слів. Опис перекладених варіантів може стати ще одним напрямом роботи, яка засвідчувала б виражальні можливості двох мов і сприяла взаємозбагаченню на лексичному рівні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія: Навч. посібник для філолог, факульт. університетів. Харків: Вища школа, 1985. 137с.
2. Алефіренко М. Ф. Лінгвокреативні процеси формування фразеологічної семантики. *Мовознавство* Київ. Вип. 5, 1988. С. 35–41.
3. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа, 1987. 135 с.
4. Бабкін О. М. Про природу і характер фразеологічних одиниць *Українська мова в школі*. Вип. 3, 1962. С. 11.
5. Батюк Н. О. Фразеологічний словник: На допомогу вчителю. Київ: Рад. шк., 1966. 236 с.
6. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наукова думка, 1989. С. 15.
7. Байсан Д. В. Компонентний аналіз як метод дослідження лексичного значення слова. *Наукові записки Національного університету „Острозька академія”*. Серія: Філологічна. 2014. Вип. 46. С. 34- 36.
8. Безкоровайна Г. Т. Семантичні поля як засіб систематизації лексичних одиниць: спроба узагальнення основних положень теорії поля. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія „Філологічні науки”. 2012. Вип. 1(3). С. 172–180.
9. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Київ, 1993. С.233-242.
10. Берест Т. М. Сучасна українська літературна мова (культура мовлення і практична стилістика): Консп. лекц. для студ. філол. ф-тів. Харків: Вид-во НУА, 2004. С. 38-41
11. Бондар О. І. Система і структура функціональносемантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові.

- Функціонально-ономасіологічний аспект: Автореф. дис. ... докт. філол. наук. Київ, 1998.
12. Бублик Л. М. Теоретичні засади синонімії в українській мові. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. Вип. 35. С. 89-93.
  13. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
  14. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови, Київ, 1982. С.112-114.
  15. Вишивана Н. В. Вивчення лексичної сполучуваності за допомогою дистрибутивно-статистичного аналізу. *Науковий вісник, Серія: Германська філологія, Чернівці*, 1996. Вип. 1. 54-63с.
  16. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів Уклад: Д. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ: Вища школа, 1985.
  17. Гешко Н. Лексико-семантичне поле як системно-структурне утворення та методи його дослідження. Н.Гешко. *АПСНІМ*, Чернівці, 2014. Вип. 2 (2). С.73-75.
  18. Гіперборій В. *Народний оглядач*. URL: <https://cutt.ly/xwAv9ueu> (Дата звернення 13.11.2023)
  19. Головка А. В., Червона хустина, Київ, 1957. С. 434
  20. Горохова І. В. Лексико-семантичне поле дієслів зі значенням розумової діяльності "*Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*": Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов. Київ: Видавництво НПУ ім. МП Драгоманова, 2009. Вип. 3. С. 193 - 196.
  21. Горпинич В. О. Морфологія української мови. Київ, 2004. С. 182 – 191.
  22. Данильчук І. Г. Функціонально-семантичне поле посесивності в сучасній українській мові: Автореф. дис. канд. філол. наук. Одеса, 1996.
  23. Демський М. Т. Дієслівні фразеологічні одиниці. *Українська мова і література в школі*. 1972. Вип. 6. С. 36-38

24. Дишлева С. М. Адвербіальна дистрибуція лексико-семантичних груп українських дієслів: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. С. М. Дишлева; НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2008. 18 с.
25. Дієслово в лексикографічній системі: Моногр. О. Г. Рабулець, Н. М. Сухарина, В. А. Широков, К. М. Якименко; НАН України; Укр. мов.-інформ. фонд. Київ: Довіра, 2004. 259 с.
26. Ділай І. П. Когнітивні дієслова в лексико-семантичній системі англійської мови: історія та перспективи дослідження. *"Вісник Львівського університету"*: Серія "Іноземні мови". Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. Вип. 22. С. 28-37.
27. Дудик П. С. Видозміни в структурі розмовних фразеологізмів *Укр. мовознавство* Київ. Вип. I, 1973. С. 63-72.
28. Єфремова Н. Актуальні питання теорії синонімії. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Вип. 3 (ч. 2), Луцьк, 2011. С.36-45.
29. Іваницька Н. Б. Функціонально-семантичні параметри абсолютивних дієслів української мови: Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. Ін-т української мови НАН України. Київ, 1999. 198с.
30. Історія української мови: Лексика і фразеологія. Ред.: Жовтобрюх В. М., Русанівський В. Г. Київ: Наукова думка, 1983. 743 с.
31. Кардашук О. Парадигматичні відношення у структурі багатозначного слова. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 11. Ч. I. Донецьк: ДонНУ, 2003. С. 294-297.
32. Коломієць М. П. Питання фразеологічної синоніміки (на матеріалі української мови). Дніпропетровськ: ДГУ, 1987. 52 с.
33. Коцюба Г. М., Перед грозою, Київ, 1958, 96 с.
34. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підр. для студентів філолог. спец. вищ. навч. закладів. Київ: Академія, 2001. 368 с.
35. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вузів. Київ: ВІД Академія, 2010. 288 с.

- 36.Купіна І. О. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*, 2016. Вип. 10. 7с.
- 37.Левицький В. В. Проблеми експериментальної семасіології: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 В. В. Левицький. Чернівці, 1974. 398с.
- 38.Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Київ, 1983. С. 171-179.
- 39.Лепеха Т. В. *Лексико-семантичні та словотвірно-структурні особливості судово-медичної термінології*, автореф. дис. ... канд. філол. наук, Дніпропетровськ, 2000.
- 40.Леута О. І. Дієслівні речення в українській літературній мові: структура, семантика, моделі: автореф. дис.... д-ра філол. наук. Київ, 2009. 35 с.
- 41.Левицький В. В. Проблеми експериментальної семасіології: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Чернівці, 1974. 398 с.
- 42.Лукашук М. Роль комунікативних дієслів як когезивних елементів у різних стилях сучасної англійської мови. *Nauka i studia. Przemysl*, 2017. №15 (195). С. 10-18.
- 43.Матвієнко А. М. Фразеологічні синоніми і варіанти. *Українська мова і література в школі*. 1965. Вип. № 8. С. 16-20.
- 44.Материнська О. В. Таксономічні та патронімічні відношення в лексиці. *Вісник ДонНУ*. Вип. 15, 2008. С. 62-71.
- 45.Медведев Ф. П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо, 2-ге вид. Харків: Вища школа, 1982, 232 с.
- 46.Мозгунов В. В. Статус перехідності/неперехідності в системі дієслівних значень (на матеріалі взаємодії з видом і станом дієслова). *Лінгвістичні студії*. Збірник наук. праць. Вип. 2. Донецьк: ДонДУ, 1996. С.104-115.
- 47.Мусурівська О. В. Методи інвентаризації лексико-семантичних груп. *Науковий вісник ЧДУ*. Вип.1. Германська філологія. Чернівці, ЧДУ, 1996. С. 51-54.

- 48.Сулима О. П. До питання лексико-семантичної класифікації дієслова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 2019. Вип. 38, том 3.
- 49.Нечитайло О. І. Синоніми як засіб лексикографічної інтерпретації слова: (на матеріалі українських словників): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1983. 212с.
- 50.Нечуй-Левицький І. С. Твори в чотирьох томах, том 3, Київ, 1956, С. 504
- 51.Нікітіна Ф. О. Виділення і визначення лексико-семантичних полів *Мовознавство* Київ, 1981. Вип. 1. С.11-15.
- 52.Основні види синонімів. URL: <https://inyaz.bobrodobro.ru/18071> (дата звернення 28.11.2023)
- 53.Полянский М. В. Лексико-семантичне поле. Уклад.: М. В. Полянський, Н. Г. Маловська, В. А. Чижевський. 1998.
- 54.Пономарів О. Д. Сучасна українська літературна мова. За ред. О. Д. Пономаріва. Київ.: Либідь, 2001. 400с.
- 55.Редін П. О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові. *Мовознавство*. Київ, 1994. Вип. 4–5. С. 50–52.
- 56.Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ: Наукова думка, 1988. 240 с.
- 57.Сапковський А. Відьмак. Т.1. Останнє бажання пер. з пол. Легеза С., комент. С. Легези й О. Стужук. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с.
- 58.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
- 59.Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ: Вища шк., 1988. 328 с.
- 60.Сизоненко Н. Структурна організація та семантика власне дієслів мовлення, які уводять слова автора (на матеріалі збірки новел М. Дочинця «Хліб і шоколад»). *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика*: колективна монографія за наук. редакцією Сизоненка Н. Київ: Ліра-К, 2020. 256 с.

- 61.Синоніми. Види синонімів. Приклади синонімів. URL: https://1-ponomar.com/synonimy_wydy_pryklady/ (дата звернення 28.11.2023)
- 62.Скрипник Л. Г. Розвиток полісемії у фразеологічній системі української мови. *Мовознавство*. Київ, 1972. Вип. 3. С. 3-12.
- 63.Скрипник Л. Г. Синоніміка у фразеології. *Українська мова і література в школі*. 1972. Вип. 6. С. 25-35
- 64.Смолич Ю. К, діалогія, том I, Держ. вид-во худ. літ-ри, Київ, 1958, 275 с.
- 65.Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. За ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973
- 66.Тараненко О. О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) *Мовознавство*. Київ, 2002. Вип. 4 – 5. С. 33 – 39.
- 67.Тараненко О. О. Мовна семантика в її динамічних аспектах: основні семантичні процеси. Київ: Наукова думка, 1989. 125 с.
- 68.Токолова А. Антонімічні пари дієслів мовлення роману А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання». *Матеріали студентських наукових читань* : зб. наук. праць / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Бакум З. П., Білоконенко Л. А. та ін. Кривий Ріг, 2023. Вип. 11. 172 с.
- 69.Токолова А. Синонімія дієслів мовлення у романі Анджея Сапковського «Відьмак. Останнє бажання». *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика* : збірник наукових праць. Хмельницький, 2023. Вип. 13. С. 144–150.
- 70.Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови: [навч. посіб.] В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. Київ: Знання, 2007. 494 с.
71. Українка Л. Твори в п'яти томах, том 4, Державне видавництво худ. літератури, Київ, 1954, 127 с.
- 72.Українська мова. Енциклопедія (Редколегія: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.). Київ: Укр. енцикл., 2000. 752с.
- 73.Харченко Л. О. Структура лексико-семантичного поля дієслів на позначення емоційного стану і почуттів. *Проблеми граматики і*

- лексикології української мови*: зб. наук. праць; Відп. ред. А.П. Грищенко. Київ, 1998. С. 80-88
- 74.Шепітько С. В. Механізми утворення та закономірності вторинної номінації англійської загальнонаукової дієслівної лексики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04. "Германські мови". Харків, 2004. 22 с.
- 75.Шипіцина Г. М. Семантичні категорії прикметників в аспекті ознак системності: Автореф. дис. ... докт. філол. наук. Дніпропетровськ, 1993.
- 76.Яворська Г. М. Лексико-семантична типологія в синхронії та діахронії: Монографія / Галина Михайлівна Яворська. Київ: Наукова думка, 1992. 112 с.
- 77.Ярова А. Дієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного: Дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2002. 218 с.
- 78.Greń Z. Z problematyki konfrontatywnych badań czasownika w językach blisko spokrewnionych. *Z polskich studiów slawistycznych*, seria VIII, Warszawa. 1992, s. 63-68.
- 79.Jastrzębski M. Uwagi o rekcji czasownika w języku ukraińskim (w porównaniu z czasownikiem polskim). *Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych*. XI/2016. s. 61-66.
- 80.Sapkowski A. *Wiedźmin. Ostatnie Życzenie* / Andrzej Sapkowski. – Warszawa: SuperNowa, 2014. 332 s.
- 81.Словник Яęzyка Польского PWN. URL: <https://sjp.pwn.pl/szukaj.html> (дата звернення 28.11.2023)
- 82.Szerszunowicz J. *Frezeologia w kształceniu językowym*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2017. 298 s.